

Amerikan Basınında Türk Millî Mücadelesi: 19 Mayıs 1919 - 23 Nisan 1920

Ceyhun ÖĞRETEN

Dr., Millî Savunma Üniversitesi Hava Harp Okulu Dekanlığı, İstanbul

E-Mail: cogreten@hho.msu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-3118-9304

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 01.06.2021 Kabul Tarihi / Accepted: 24.04.2022

ÖZ

ÖĞRETEN, Ceyhun, **Amerikan Basınında Türk Millî Mücadelesi: 19 Mayıs 1919 - 23 Nisan 1920**, CTAD, Yıl 18, Sayı 35 (Bahar 2022), s. 165-204.

Bu çalışmada 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışından 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılmasına kadar olan süreçte Amerikan kamuoyunun görüşünü yansıtan Amerikan basını taranmıştır. Amerikan basınının Millî Mücadele'ye bakış açısı, yaşanan gelişmelere yaklaşımı, basın-siyaset ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. İncelenen gazeteler, siyasi eğilimlerine, eyaletlerine, Millî Mücadele'yi ele alışlarına ve tirajlarına göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada, Millî Mücadele hakkında Anadolu'daki haber kaynaklarından edinilen bilgileri okuyucularına aktarmaya çalışan tirajları değişken başta New York ve Washington DC eyaletlerinin The New York Times, The Evening World, Evening Star gibi ana akım gazeteler incelenmiştir. Ayrıca farklı eyaletlerde neşredilen Millî Mücadele ile ilgili etkili haberleriyle dikkat çeken Norwich Bulletin, The Daily Ardmoreite gibi tirajları düşük yerel gazetelere de yer verilmiştir. Böylece farklı eyaletlerde basılan ve farklı siyasi görüşlere sahip gazetelerin Millî Mücadele'ye karşı ortak tutumu olup olmadığı, basın ile siyasetin yaşanan gelişmeleri aktarış

zamanları ve bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk temaslar ticari alanda gelişmiştir. Söz konusu ticari ilişkiler Yunan ayaklanması sonrasında resmîleşmiştir. ABD, 19'uncu yüzyılın sonundan itibaren ise Osmanlı Devleti'ni yakından tanımak ve ticari alt yapının devamlılığını sağlamak amacıyla misyonerlik faaliyetlerine girişmiştir. Birinci Dünya Savaşı iki ülke arasındaki diplomatik ve ticari ilişkilerin kesilmesine sebep olmuşsa da Mondros Mütarekesi'nde Wilson İlkeleri'nin temel alınması Amerika'nın Anadolu'ya ilgisini tekrar gündeme getirmiştir. Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı topraklarını doğrudan ilgilendiren manda statüsü, İzmir'in İşgali, Yakın Doğu Sorunu, İstanbul'un geleceği gibi konularda Amerikan görüşü etkili olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler özellikle Osmanlı Devleti toprakları üzerinde emelleri olan Ermeni Lobisi ve Yunan Lobisinin etkisiyle Amerikan basınının ilgisini çekmiştir. Osmanlı Devleti topraklarının işgaline gösterilen Anadolu'nun çeşitli yerlerinde meydana gelen yerel mukavemetler Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadele hareketine dönüşmüştür. Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele hareketi Amerikan basını ve kamuoyu tarafından yakından takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan basını, Millî Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi, İstanbul Hükümeti, Kongreler

ABSTRACT

ÖGRETEN, Ceyhun, **Turkish National Struggle in the American Press: May 19, 1919- April 23, 1920**, CTAD, Year 18, Issue 35 (Spring 2022), pp. 165-204.

In this study, the American press, reflecting the opinion of the American public, was scanned from the arrival of Mustafa Kemal Pasha in Samsun on May 19, 1919 until the opening of the Turkish Grand National Assembly (TBMM) on April 23, 1920. It has been tried to determine the perspective of the American press on the National Struggle, its approach to the developments, and the press-politics relationship. The examined newspapers were classified according to their political tendencies, provinces, their handling of the National Struggle and their circulation. In the study, mainstream newspapers such as The New York Times, The Evening World and Evening Star of New York and Washington DC states, which try to convey the information obtained from the news sources in Anatolia to their readers, were examined in the study. In addition, local newspapers with low circulation such as Norwich Bulletin and The Daily Ardmoreite, which draw attention with their effective news about the National Struggle, published in different states, were also included. Thus, it has been tried to determine whether the

newspapers published in different states and with different political views have a common attitude towards the National Struggle, the times and perspectives of the press and politics to convey the developments experienced.

The first contacts between the United States of America (USA) and the Ottoman Empire developed in the commercial field. These commercial relations became official after the Greek uprising. Since the end of the 19th century, the USA has engaged in missionary activities in order to get to know the Ottoman Empire closely and to ensure the continuity of the commercial infrastructure. Although the First World War caused the cessation of diplomatic and commercial relations between the two countries, the fact that the Wilson Principles were taken as a basis in the Armistice of Mudros brought America's interest in Anatolia back to the agenda. At the Paris Peace Conference, the American view was influential on issues such as the mandate status, which directly concerns the Ottoman lands, the occupation of Izmir, the Near East Problem, and the future of Istanbul. These developments attracted the attention of the American press, especially with the influence of the Armenian Lobby and the Greek Lobby, which had ambitions on the lands of the Ottoman Empire. The local resistances that took place in various parts of Anatolia against the occupation of the lands of the Ottoman Empire turned into the National Struggle movement under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. The American press and the public closely followed Mustafa Kemal Pasha, and the National Struggle movement.

Keywords: American press, Turkish National Struggle, Grand National Assembly of Turkey, Istanbul Government, congresses.

Giriş

ABD ile Osmanlı Devleti ilişkileri 18'nci yüzyılın son çeyreğinde Mağrip bölgesinde ticari olarak etkili olmaya çalışan ABD'nin girişimleriyle başlamıştır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı devam ederken İzmir'e gelen Amerikalı tacirler, İzmir Limanı'na getirdikleri ürünler karşılığında incir, halı, afyon gibi Anadolu ürünlerinin ticaretini yapmışlardır.¹ İki ülke arasındaki resmi temasların temelinde de Amerikalı tüccarların Avrupalı meslektaşlarıyla aynı şartlarda ticaret yapma isteği yatmaktadır.² Başta ABD ile ilişkilerinde temkinli davranan Osmanlı Devleti, Yunan Ayaklanması sonrasında 7 Mayıs 1830 tarihinde ABD

¹ Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, 2. Basım., İmge Kitabevi, Ankara, 2015, s. 76.

² *age.*, s. 98

ile “Seyrisefain ve İcrayı Ticarete Dair” isimli ticaret antlaşmasını imzalamıştır.³ Bu gelişme üzerine, Amerikalı tüccarların İstanbul ve İzmir Limanları’nda faaliyetleri yoğunlaşmıştır.⁴ ABD’nin ilgisi 19’uncu yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti’nin siyasi, ekonomik ve kültürel yapısını tanımak için misyonerlik faaliyetlerine dönüşmüştür. Misyonerler; din, eğitim, sağlık, basın-yayın alanlarında faaliyet yürütmüşlerdir. Aslında misyonerlik faaliyetlerinin temelinde de Amerikan ticari çıkarlarını sağlamak için gerekli altyapının oluşturulması yatmaktadır.⁵ Ancak, 20’nci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ABD’nin Osmanlı toprakları üzerindeki yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri başkalaşmıştır. Misyonerlik faaliyetleri Avrupa’nın *Hasta Adam* olarak tanımladığı Osmanlı Devleti’nden pay alma amacıyla Ermenilerin bağımsızlığını kazanma düşüncesi etrafında toplanmıştır.⁶

Ermeniler, özerk Ermenistan düşüncesi etrafında Anadolu’daki Müslüman nüfus üzerinde tahrik edici eylemlere girişmiş ve sözde “Ermeni katliamı” haberleri Amerika’da bir Ermeni Lobisi’nin oluşmasına neden olmuştur. Amerikan siyaseti üzerinde de etkili olan Ermeni Lobisi’nin oluşumunda iyi örgütlenmiş vakıflar önemli rol oynamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla Anadolu’daki ayrılıkçı Ermeniler faaliyetlerini arttırmış, bunun üzerine Osmanlı Devleti, 27 Mayıs 1915 tarihinde çıkardığı “Muvakkat Sevk ve İskân Kanunu” ile Doğu Anadolu’da yaşayan Ermenileri başka bölgelere sevk ve iskân etmiştir. Bu uygulama sırasında yaşanan olaylar, Ermenilerin soy kırımına uğradığına yönelik asılsız bir iddiaya dönüşerek Amerika’da Ermeni Lobisi’nin propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmasına sebep olmuştur.⁷

³ Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Mümasebetleri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 1.

⁴ Muharrem Yıldız, İzmir Levantenleri Üzerine Bir İnceleme, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezî Dergisi*, Cilt 4, Sayı 13, 2012, s. 43. Birinci Dünya Savaşı başlayınca Osmanlı Devleti’nin kapitülasyonları tek taraflı kaldırması ABD’nin Anadolu’daki ticari faaliyetlerini etkilemiştir. Bu gelişmeye rağmen Osmanlı Devleti, Amerikan okulları ve misyonerlik müesseselerinin faaliyetlerine karışmamış ancak Amerikan sermayesi savaş ortamının belirsizliği nedeniyle ticari faaliyetlerini durdurmuştur; bk. Rahmi Doğanay, “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk-Amerikan İlişkileri (1918 - 1927)”, *Turkish Studies*, Volume 9, No. 4, Spring 2014, s. 373. Birinci Dünya Savaşı esnasında Anadolu’da bulunan Amerikan şirketlerinin ticaret istatistikler için bakınız: “Levant Trade Review: Volume 7, No 1, *American Research Institute in Turkey*, Istanbul Center Library, <http://www.dlir.org/archive/items/show/12150> (Erişim Tarihi: 6 Mart 2022).

⁵ Erhan, *age.*, s. 87.

⁶ Hazel Kul, *Mondros’dan Gümrüğe ABD Basınında Ermeni Meselesi (1918-1920)*, Atatürk Araştırma Merkezî Yayınları, Ankara, 2019, s. 18-25.

⁷ Hulusi Akar, *Harbord Askerî Heyeti Raporu*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, s. 5.

ABD, 6 Nisan 1917 tarihinde Almanya'ya savaş ilan ederek Birinci Dünya Savaşı'na girmiştir. Osmanlı Devleti ise Almanya'nın baskısıyla 20 Nisan 1917 tarihinde Amerika ile diplomatik ilişkilerini sonlandırmıştır.⁸ ABD'nin savaşa girmesi Avrupa meselelerine karışmamayı öngören Monroe Doktrini'nden⁹ ayrılmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda Amerikan Başkanı Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918 tarihinde Senato'da yaptığı konuşmada barışın yeniden tesisi için gerekli şartları açıklamıştır. *Wilson İlkeleri* olarak adlandırılan bu konuşmanın 12'nci maddesi Osmanlı Devleti'ni kapsamaktadır. Bu maddeye göre Osmanlı Devleti topraklarında Türk çoğunluğa sahip bölgelerin bağımsızlığının sağlanması, Türk olmayan unsurlara ise bağımsız gelişme olanağının verilmesi hükmü yer almaktadır.¹⁰ Yaşanan bu gelişmeler özellikle Anadolu'da emelleri olan Ermeniler ile Yunanlıların ilgisini çekmiştir.

Amerikan basınının Anadolu'da yaşanan gelişmelerle ilgilenmesinin ilk nedenini Wilson İlkeleri'nin 12'nci maddesinde Türk egemenliği altında bulunan diğer unsurlara yapılan vurgu oluşturmaktadır. Söz konusu madde özellikle Amerikan misyonerlik faaliyetlerinin asıl hedefi olan Ermenileri heyecanlandırmış ve Ermeni Lobisi'nin etkisiyle Amerikan basınının ilgisini Anadolu'ya çevirmesine neden olmuştur.¹¹

Amerikan basınının Anadolu'ya ilgi duymasının ikinci nedeni ise Wilson İlkeleri temel alınarak imzalanan Mondros Mütarekesi hükümleri gerekçe gösterilerek İzmir'in işgal edilmesidir.¹² İzmir'in işgal kararında ana aktör durumunda bulunan İngiltere Başbakanı Lloyd George'un "*Hristiyan katliamlarının önlenmesi*" gerekçesiyle Yunan kuvvetlerinin İzmir'e çıkması teklifine Amerikan delegasyonunun muhalefetine rağmen Amerikan Başkanı

⁸ Doğanay, agm., s. 373.

⁹ *Monroe Doktrini*: Amerikan Başkanı James Monroe tarafından 2 Aralık 1823'te Kongre'ye gönderdiği mesajda Avrupalı devletlerin Amerika kıtasındaki sömürgeleştirme girişimlerine Amerika tarafından izin verilmeyeceği belirtilmiş ve Amerika'nın Avrupa meselelerine karışmayacağı buna karşılık Avrupa devletlerinin de Amerika sorunlarına karışmaya hakkı bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu doktrin Amerika tarafından yaklaşık Birinci Dünya Savaşı'na girişine kadar uygulanmıştır; bk. Erhan, *age.*, s. 107.

¹⁰ Ufuk Özcan, "Wilson Prensipleri Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 1995, s. 45.

¹¹ Wilson İlkeleri'ne Türk kamuoyunun tepkisi ve Amerikan kamuoyuna yansımaları için bakınız: Deniz Bilgen, "Wilson İlkelerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, 1996, s. 123-130.

¹² İzmir'in Yunan Kuvvetleri tarafından işgalinin Amerikan basınındaki yansımaları için bakınız: Sezen Karabulut, "Amerikan Basınında İzmir Şehrinin Yunanistan Tarafından İşgali", *Belgi Dergisi*, Sayı 11, Kış 2016, s. 1 - 16.

Wilson destek vermiştir.¹³ Hatta görüşmeler esnasında İtalya'nın olası bir İzmir'i işgal teşebbüsünü önlemek amacıyla Yunan işgalinin bir an önce yapılmasını öneren de bizzat Amerikan Başkanı Wilson'dur.¹⁴ Başkan Wilson'un bu kararı almasında 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sonrası Amerika'ya göç eden Yunanlıların oluşturduğu Yunan Lobisi'nin etkisi önemlidir. Yunan Lobisi, Sivil Toplum Kuruluşları vasıtasıyla etkili olmaya çalışmış, balo, yemek, özel davet gibi faaliyetlerde *Hristiyan katliamı* söylemi propagandanın temelini oluşturmuştur.¹⁵

Bu çalışmada Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışından TBMM'nin kuruluşuna kadar Amerikan basınının Millî Mücadele'ye bakışı, yaşanan gelişmelere tepkisi ve siyaseti yönlendirip yönlendirmediği araştırılmıştır. Millî Mücadele Dönemi'nde Amerika'da yaklaşık beş bin farklı gazete neşredilmiştir. Bu kapsamda, Millî Mücadele ile ilgili en fazla haber yapan, ana akım gazete haberleri dışında kendi kaynaklarını kullanarak özgün haberlere yer veren, farklı siyasi eğilimleri olan ve farklı eyaletlerde neşredilen gazetelere yer verilmiştir. Ana akım gazete haberlerini aktaran eyalet ve yerel gazeteler çalışma dışında bırakılmıştır. Gazete haberleri üzerinden söylem analizi yöntemi kullanılarak Amerikan basınının Millî Mücadele'ye bakış açısı tespit edilmiştir. Tablo 1'de gösterilen gazeteler demokrat, cumhuriyetçi ve bağımsız siyasi eğilimlerine ve tirajlarına göre sınıflandırılarak ele alınmıştır.

Çalışmaya konu dönemde Ermeni Lobisi ile Yunan Lobisi'nin etkili olduğu yüksek tirajları sayesinde daha fazla okuyucuya ulaşan bağımsız *The New York Times* ve *The Washington Times* gazeteleri Millî Mücadele aleyhinde en çok haber yapan gazetelerdir. Anadolu'daki haber kaynakları ile "*Hristiyan katliamı*" söylemini sık sık kullanan *The Bennington Evening Banner* ile *The Bridgeport Times and Evening Farmer* gazeteleri de Millî Mücadele'ye ele alış şekli açısından önemli gazetelerdir. New York eyaleti gazetesi *The New York World* gazetesinin akşam baskısı *The Evening World* ile *The Sun*, Washington DC eyaletinin temsilcisi *Evening Star* Anadolu'da yaşanan gelişmelerle yakından ilgilenen nispeten objektif haberlere yer veren gazetelerdir.

¹³ *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, V, 180.03401/144 IC-181B, May 5, 1919, s. 466-467. İzmir'in işgal kararına destek veren Amerikan Başkanı Wilson'un, Yunan Başbakanı Venizelos ile yaptığı görüşmeler ile ikili arasındaki yakın ilişkinin de önemi büyüktür. Amerikan Başkanı Wilson ile Yunan Başbakanı Venizelos arasında 1918 Aralık ayında Amerika'da yapılan görüşmeler ve ikili ilişkiler için bk. Ceyhan Öğreten, *Amerikan Basınında Batı Anadolu'da Yunan İşgali (1919-1922)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2021, s. 32-37 ve 58.

¹⁴ *FRUS*, The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, V, 180.03401/144 IC-181C, May 6, 1919, s. 484.

¹⁵ Öğreten, *agt.*, s. 15-17.

Çalışmada, Millî Mücadele’yi Amerikan basını üzerinden inceleyen eserlerden de yararlanılmıştır. Millî Mücadele’yi, *The New York Times* gazetesi üzerinden inceleyen Ulugay’ın eseri¹⁶ kronolojik bilgiler aktarmaktadır. Bilgen’in Amerikalı gazeteci *Louis Edgar Browne*’nun Anadolu’daki faaliyetleri üzerinden Amerikan bakış açısını tespit eden kitabı bu konudaki önemli eserlerdendir.¹⁷ Şebnem Oğuz Uzuner’in *Chicago Tribune*, *The New York Times* ve *The Washington Post* gazeteleri üzerinden değerlendirdiği doktora teziyle¹⁸ Abdullah Berk’in bütün Millî Mücadele döneminin Amerikan basınına yansımalarını ele alan yüksek lisans tezi¹⁹ bu konudaki önemli çalışmalardır. Ayrıca Orhan Duru’nun Amerikan belgelerinde Millî Mücadele’yi inceleyen eseri²⁰ de çalışmada yararlandığımız başka bir kaynaktır. Bu çalışmada siyasi görüşlerine göre sınıflandırılan Amerikan gazeteleri ile siyasetinin Anadolu’da yaşanan gelişmelere yönelik ortak bir tutum içinde olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca basın ile siyasetin yaşanan gelişmeleri gündeme alış zamanları ile basın ve siyasetin birbiri üzerindeki etkisi tartışılmıştır.

Bağımsız Gazeteler
<i>Arizona Republican</i> (Arizona – 12.000 Tiraaj); <i>Evening Public Ledger</i> (Pennsylvania – 6.000 Tiraaj); <i>Evening Star</i> (Washington DC. – 100.000 Tiraaj); <i>Richmond Times-Dispatch</i> (Virginia – 22.000 Tiraaj); <i>The Barre Daily Times</i> (Vermont – 7.000 Tiraaj); <i>The Bennington Evening Banner</i> (Vermont); <i>The Evening World</i> (New York – 330.000 Tiraaj); <i>The Hope Pioneer</i> (North Dakota); <i>The New York Times</i> (New York – 550.000 Tiraaj); <i>The Rock Island Argus</i> (Illionis – 10.000 Tiraaj); <i>The Topeka State Journal</i> (Missouri – 25.000 Tiraaj); <i>The Washington Times</i> (Washington DC – 60.000 Tiraaj).
Cumhuriyetçi Gazeteler
<i>Evening-Times Republican</i> (Iowa – 13.000); <i>Fulton County Tribune</i> (Ohio); <i>Harrisburg Telegraph</i> (Pennsylvania – 13.000 Tiraaj); <i>New-York Tribune</i> (New York – 130.000 Tiraaj); <i>Norwich Bulletin</i> (Connecticut – 11.000

¹⁶ Osman Ulugay, *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, Özel Yayın, İstanbul, 1974.

¹⁷ Deniz Bilgen, *ABD’li Gözüyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci L.E. Browne’in Faaliyetleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

¹⁸ Şebnem Oğuz Uzuner, *Amerikan Basınında Millî Mücadele Dönemi (1918-1922)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2021.

¹⁹ Abdullah Berk, *Amerikan Basınında Türk Milli Mücadelesi (1918-1922)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 2020.

²⁰ Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye’nin Kurtuluş Yılları*, 6. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

Tiraj); <i>The Sun/The Sun and New York Herald</i> (New York – 210.000 Tiraj)
Demokrat Gazeteler
<i>Bisbee Daily Review</i> (Arizona – 10.000 Tiraj); <i>Omaha Daily Bee</i> (Nebraska – 65.000 Tiraj); <i>The Bridgeport Times and Evening Farmer</i> (Connecticut – 13.000 Tiraj); <i>The Chattanooga News</i> (Tennessee – 20.000 Tiraj); <i>The Daily Ardmoreite</i> (Oklahoma – 4.000 Tiraj).

Tablo 1- Amerikan Gazetelerinin Sınıflandırması²¹

Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin Başına Geçışı ve Kongreler Dönemi

İstanbul Hükûmeti,²² *Mondros Mütarekesi* hükümleri kapsamında başlayan *Müttefik* işgallerine karşı oluşan Müslüman tepkisini önlemek amacıyla Anadolu'yu üç bölgeye ayırmış, her bölgeye Müfettişlikler adı altında geniş yetkilere sahip komutanları asayişin temini için görevlendirmiştir.²³ Samsun bölgesinde kurulması düşünülen 9'uncu Ordu Müfettişliğine Sultan Vahdettin tarafından atanan Mustafa Kemal Paşa,²⁴ 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkmıştır.²⁵ Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkar çıkmaz İzmir'in işgalini protesto edilmesi yönünde girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler Müttefiklerin dikkatini çekmiş; İstanbul Hükûmeti'ne Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geri çağırılması yönünde baskı yapılmasına sebep olmuştur.²⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışından sonra Amerikan gizli belgelerinde bölgede bir direniş hareketi olduğuna dair telgraflar mevcuttur. Örneğin, Amerikan Komiseri Randval, Amerikan Dışişleri Bakanlığına 10 Haziran 1919 tarihinde çektiği bir telgrafta Merzifon-Sivas dolaylarında Türk ve

²¹ Gazetelerin siyasi eğilimleri, eyaletleri ve tirajları için bakınız: Nelson Chesman, *Newspaper Rate Book Including A Catalogue of Newspapers and Periodicals*, Nelson Chesman & Co. Publishers, New York, 1921.

²² Amerikan basınında, *Turkish Government* olarak adlandırılmaktadır.

²³ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri II*, Çev. Cemal Köprülü, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2001, s. 27. Damat Ferit Paşa'nın kararname onaylanmadan Mustafa Kemal Paşa ile bir akşam yemeği yediği, bu yemekte Mustafa Kemal Paşa'nın bağlılığı ve güvenilirliği konusunda ona güvendiği ve kararnamenin Padişah tarafından onaylanmasında Damat Ferit Paşa'nın bu görüşlerinin etkili olduğu İngiliz Siyasi yetkili Ryan tarafından iddia edilmiştir; bk. Jaeschke, *age.*, s. 25.

²⁴ Mehmet Hakan Özçelik, "Millî Mücadele'nin İlk Adımı: 9. Ordu Müfettişliği", *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı 22, 2020, s. 199.

²⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927* (Bugünkü dille yayına hazırlayan Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, 2011, Ankara, s. 1.

²⁶ Jaeschke, *age.*, s. 48.

Kürt birliklerinin toplandığı, bu *gerilla birliklerinin* Havza çevresinde yoğunlaştığı, İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesi ile ülkenin daha da parçalanmasının protesto edildiği belirtilmektedir. Amerikalı yetkililerin Mustafa Kemal Paşa'yı fark ettiği ilk tarih 1 Temmuz 1919'dur. Bu konudaki yazışmada Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in askeri bir hükûmet kurduğu belirtilmektedir.²⁷ Amerikan basınının *Millî Mücadele* hareketini fark ettiği de 1919 Haziran ayının son günlerinde Anadolu'ya müfettiş olarak gönderilen Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Hükûmeti'ne karşı bir isyan başlattığına yönelik haberler ile başlamaktadır.²⁸ Amerikan siyaset ve basını Mustafa Kemal Paşa etrafında gelişen *Millî Mücadele* hareketini aynı anda fark etmiştir.

Amerikan basınının Millî Mücadele'ye olan ilgisi Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifası sonrası artmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın istifası sonrasında Anadolu'daki hareket isyan olarak değerlendirilmiş, "Anadolu İsyana Hazırlanıyor", "Anadolu'da İsyân" ve "İsyân Başladı" başlıkları ile duyurulmuştur.²⁹ Gazetelerde yapılan yorumlarda ayrı bir Türk Hükûmeti'nin kurulabileceği, Mütareke sonrası Osmanlı ordusundan geriye kalan 40.000 askerin Mustafa Kemal Paşa emrinde olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır.³⁰ Amerikan basını, Türk Direniş Hareketi olarak tanımladıkları *Millî Mücadele'yi*, Mustafa Kemal Paşa etrafında İtilaf Devletleri ve Yunanlılara karşı direnen sivil ve askerlerden oluşan asi bir kuvvet olarak görmüştür.

Mustafa Kemal Paşa'nın istifası sonrası Müttefiklerin baskısına daha fazla dayanamayan İstanbul Hükûmeti, Meclis-i Vükelâ'nın 29 Temmuz 1919 tarihindeki onayı ile Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanmasına karar vermiştir.³¹ Bu gelişme üzerine *The Bridgeport Times and Evening Farmer* gazetesi,

²⁷ Duru, *age.*, s. 13-14.

²⁸ Berk, *agt.*, s. 93.

²⁹ *The Washington Times* gazetesi daha önce önemsenmeyen Amasya Genelgesi'nin Mustafa Kemal Paşa'nın istifası sonrası ciddiye alınması gerektiğini belirtmiş, kararlar içinde Yunan işgaline karşı direnme ve Anadolu'da bir devrim yapmaya yönelik hedeflerin dikkat çekici olduğu belirtilmiştir. Gazete, İstanbul Hükûmeti'nin isyancılara karşı koyacak gücü olmadığını yazarak Müttefiklerin dikkatini Anadolu'ya vermesi gerektiğini aktarmaktadır. "Türkiye'deki İsyânı Dikkate Alın", *The Washington Times*, 11 Temmuz 1919, s. 3.

³⁰ *Harrisburg Telegraph*, 8 Temmuz 1919, s. 11 ve *The New York Times*, 9 Temmuz 1919, s. 10. Basın, *Millî Mücadele* hareketini "Nationalist Movement", üyelerini "Nationalists", Kongreler döneminde *Heyet-i Temsiliye'yi* "Separated Government" (Burada kullanılan "separated" sözcüğü ayrılmış, ayrık, ayrı anlamında değil metinlerde "Bölücü Hükûmet" anlamında kullanılmıştır.) Meclis Hükûmetlerini "Nationalist Government", Mustafa Kemal Paşa'yı ise "Nationalist Leader" şeklinde tanımlamıştır.

³¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar Cilt II*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 67.

“bölücü bir kongre düzenleyerek İzmir ve Erzurum bölgelerinde silahlı grupları örgütlemekle suçlanan Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey’in tutuklanması için İstanbul Hükûmeti’nin”³² gerekli tedbirleri aldığını duyurmuştur.

İstanbul Hükûmeti’nin, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey’in tutuklanması yönünde aldığı karara rağmen 23 Temmuz 1919 tarihinde doğu illeri adına Erzurum Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ile Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti’nin düzenlediği *Erzurum Kongresi* toplanmıştır.³³ Kongreye katılabilmek için bir bölgeden delege olma zorunluluğu nedeniyle iki delege istifa ederek yerlerini Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey’e bırakmışlardır. Kongre’nin açılışından sonra Mustafa Kemal Paşa oybirliğiyle Kongre Reisi seçilmiştir.³⁴ Görüşmeler sonucunda 7 Ağustos 1919 tarihinde *Heyet-i Temsiliye* oluşturulmuş ve bir beyanname ile Kongre kararları yayınlanmıştır.³⁵ Kongre, doğu direniş örgütlerinin *Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında toplanmasını ve doğu illerinin hiçbir sebeple birbirinden ayrılamayacaklarını kararlaştırmıştır. Bunun dışında istila emeli beslemeyen herhangi bir devletin fenni, sınaî ve iktisadi yardımının memnuniyetle karşılanacağını,³⁶ meclisin hemen toplanmasını, her türlü işgal ve müdahale Rumluk ve Ermenilik teşkili

³² “Kemal Paşa ve Rauf Bey’in Tutuklanması Emredildi”, *The Bridgeport Times and Evening Farmer*, 4 Ağustos 1919, s. 2.

³³ Erdal Aydoğan, “Erzurum Kongre Süreci ve Demokratik Tartışmalar”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı, Yıl 2020, s. 82. Kongreye; Sivas, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis delegeleri katılabilmıştır. Kongre bir açıdan Trabzon-Erzurum kongresi niteliğinde toplanmıştır. Çünkü Kongreye iştirak eden 57 delegeden 24’ü Erzurum, 17’si ise Trabzon delegeesi olmuştur. (Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, 4.b. Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 271 ve Sina Akşin, *İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, 3. b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 428.)

³⁴ M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken - Mondros Mütarekesi’nden Büyük Millet Meclisi’nin Açılmasına*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 168. Bu iki delege; Emekli Binbaşı Kazım Bey ve Dursun Beyzade Cevap Bey’dir.

³⁵ Temsil Heyeti şu kişilerden oluşmuştur: *Heyet-i Temsiliye* başkanı eski Mustafa Kemal Paşa, Eski Bahriye Nazırı Rauf Bey, din adamı Erzurum Mebusu Raif Efendi, eski Trabzon Mebusu İzzet Bey, eski Trabzon Mebusu Servet Bey, Erzincan Nakşibendi Şeyhi Fevzi Efendi, eski Beyrut Valisi Bekir Sami Bey, eski Bitlis Mebusu Sadullah Efendi ve Mutki Aşiret Reisi Hacı Musa Bey. (Mustafa Bostancı, “Millî Mücadelede Erzurum Kongresi ve Kararları”, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Yıl 2015, s. 195.) Kongre sonuçları kapsamında bir nizamname de yayınlanmıştır. (Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber I. Cilt*, 3. b., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 118-125.)

³⁶ Halide Edib, *Turkey Faces West: A Turkish View of Recent Changes and Their Origin*, New Haven: Yale University Press, Connecticut, 1930, s. 175.

sayılacağından savunma yapılacağını hüküm altına almıştır. Görüşmeler esasında gündeme gelen Amerikan mandası kabul edilmemiştir.³⁷

Kongre kararlarında Heyet-i Temsiliye kurulmasına karar verilmesi Amerikan gazetelerinin Millî Mücadele'ye yönelik olumsuz propagandasının temelini oluşturmuş, Heyet-i Temsiliye, "Bölücü Hükümet" olarak adlandırılmıştır. Bu olumsuz propagandadan Mustafa Kemal Paşa da payına düşeni almış; *The Sun* gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın kendini *ulusal savunma* adı altında *diktatör* ilan ettiğini,³⁸ *The Washington Post* ise "Turan İmparatorluğu'nun büyükümdarı" olduğunu iddia etmiştir.³⁹ *The Topeka State Journal* gazetesi ülkeden kaçan Enver Paşa ve Talat Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya katıldığını, Erzurum Kongresi'ne katılan delegeler arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) liderlerinden Talat Paşa'nın olduğunu belirterek Millî Mücadele hareketinin İttihatçı olduğunu iddia etmiştir.⁴⁰ *The Sun* gazetesi benzer bir habere imza atarak Kongrenin İTC ile ilişkili olduğu iddiasını gündeme taşımış ve "[m]illiyetçi devrimin amacı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gücünü yeniden kurmak, Müttfiklerce kurulmuş mevcut Hükümeti devirmek ve düzensizlik yaratmaktır. Devrimcilerin şefi Mustafa Kemal (Paşa), Erzurum'daki "Ulusal Meclis'ini" Sivas'a taşıyarak neredeyse bir hükümet kurmuştur"⁴¹ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Erzurum Kongresi sonrası Millî Mücadele'yi, *Türk milliyetçi hareketi* olarak tanımlamaya başlayan *The Sun* gazetesi, Erzurum Kongresi'nin toplanmasının etkisiyle Türk milliyetçi hareketinin güçlendiğini, hareketin giderek genişlediğini, Sivas, Amasya ve diğer pek çok yerde Ulusal Meclisler düzenlendiğini belirtmiştir.⁴² Gazete, 16 Ağustos 1919 tarihli sayısında, Kongre kararlarına atıfta bulunarak *Müttfiklerin* yaşananlardan rahatsız olduğunu belirtmiş, Türk sorununun basite indirgenmesinin Türkleri cesaretlendirdiğini söylemiştir. Gazete yazının devamında, *Cermenleştirilmiş* Enver Paşa'nın amcası General Halil Paşa'nın da Mustafa Kemal Paşa'ya katıldığını, devrimci hareketin entrikaları ve istismarları karşısında İstanbul Hükümeti'nin kendisini çaresiz hissettiğini ve bu sebeple Damat Ferit Paşa'nın kendinde iktidarda kalma gücü bulamadığını iddia etmiştir. Gazete, Kongre kararlarını şu satırlarla aktarmaktadır: "Hilafet makamına saygı gösterilmesi, Türkiye'nin tam bağımsızlığının sağlanması, Anadolu'da hiçbir devlete özellikle de Ermenistan'a toprak verilmemesi, yabancı bir gücün manda ve

³⁷ Kansu, *age.*, s. 116-117.

³⁸ "Anadolu'da Yeni Bir İsyandan Korkuluyor", *The Sun*, 1 Ağustos 1919, s. 6.

³⁹ Berk, *agf.*, s. 95.

⁴⁰ "Türk Liderler Kaçıyor", *The Topeka State Journal*, 13 Ağustos 1919, s. 2.

⁴¹ "Sahne, İsyân İçin Kuruluyor", *The Sun*, 16 Ağustos 1919, s. 1.

⁴² "Türk Milliyetçileri Kazanıyor", *The Sun*, 8 Ağustos 1919, s. 3.

kontrolünün kabul edilmemesi, dış ilişkilerde özgür olunması ve azınlık haklarının teminatı.” Gazete, kararların Müttefiklere karşı düşmanca niyet taşımadığını; ancak tüm Milliyetçi gücün “Türkiye’den elini çekme politikasına direniş gösterecek” kuvvete karşı hazırlanacağını ve Anadolu’nun parçalara bölünmesine karşı çıkılacağını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın, Türkiye’de yabancı kontrolü istemediğini ancak Milletler Cemiyeti’nin garantisi altında iş birliğine itiraz etmeyeceğini iddia etmiştir. Gazete, Avrupa’nın, Türklerin milliyetçi ve “dini isyan uyandıran” bu kararlarının suçlusu olarak Amerika’yı gördüğünü, Fransız gazetelerinde Türkiye’de *devrim* gerçekleştiğine dair haberler yayımlandığını aktarmaktadır.⁴³

Amasya Genelgesi gereği doğu illeri adına Erzurum’da toplanan kongreden sonra Sivas’ta tüm yurdu kapsayan ulusal bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda toplanan Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 tarihinde açılmıştır.⁴⁴ Sivas Kongresi’nin en önemli gündem maddesini manda meselesi oluşturmuştur. Amerikan mandası etrafında toplanan bu görüşü savunanlar arasında Kara Vasıf Bey, İsmail Hami Bey, İsmail Fazıl Paşa, Bekir Sami Bey gibi önemli kişiler bulunmaktadır.⁴⁵ Delegelerin manda yanlısı olmalarında Paris Barış Konferansı tarafından Osmanlı topraklarında manda statüsünün araştırılması için görevlendirilen⁴⁶ Amerikalı Charles R. Crane ile İngiliz Henry C. King’den oluşan *King-Crane Heyeti*’nin, “Anadolu’da Amerikan mandası” önermesi olmuştur.⁴⁷ Amerikan basını da Sivas Kongresi’nin gündemini meşgul eden manda konusuna yönelik haberleriyle dikkat çekmiş, *Milliyetçilerin* görevlendirilen heyetler tarafından dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

⁴³ “Sahne, İsyân İçin Kuruluyor”, *The Sun*, 16 Ağustos 1919, s. 1.

⁴⁴ Hakan Uzun, “İmparatorluktan Millî Devlete Gidiş Sürecinde Çalışma Tarzı ile Sivas Kongresi”, *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 8, Yıl 2012, s. 182.

⁴⁵ Hacı Murat Arabacı, “Millî Mücadelenin Hazırlık Safhasında Halide Edib Adıvar’ın Faaliyetleri ve Mustafa Kemal Atatürk”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19, Aralık 2017, s. 290.

⁴⁶ FRUS (*Foreign Relations of the United States*), The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, The Council of Four: Minutes of Meetings March 20 to May 24, 1919, 180.03401- IC-163A, March 20, 1919, s. 1-14.

⁴⁷ Orijinal adı “*The American Section of the International Commission on Mandates in Turkey*” olan *King – Crane Heyeti*’nin görevleri ve raporun tam metni için bakınız: FRUS (*Foreign Relations of the United States*), The Paris Peace Conference 1919, Vol. XII, The American Section of the International Commission on Mandates in Turkey (The King-Crane Commission) 181.91/49 SM-140, s. 745-863. *King-Crane Heyeti*’nin Paris Barış Konferansı’na sunduğu ancak yayınlanmayan raporda Ermenistan’da manda kurulması, ayrı bir İstanbul Devleti oluşturulması, Türkiye için mandacı bir güç bulunması, İzmir’e özerklik verilmesi ve tüm bunları kapsayacak genel bir mandanın Amerika’ya verilmesi konuları bulunmaktadır; bk. Laurance Evans, *Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)*, Çev. T.Alaya, N.Uğurlu ve Ö. Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 91-94.

King-Crane Heyeti, 6 öğrenci ile birlikte *Chicago Daily News* gazetesinin savaş muhabiri Louis Edgar Browne'u Millî Mücadele hareketi hakkında bilgi toplaması amacıyla Sivas'a göndermiştir.⁴⁸ Mustafa Kemal Paşa, Halide Edib'in girişimiyle Louis Edgar Browne ile görüşmüştür.⁴⁹ Bu görüşmede Browne, Mustafa Kemal Paşa'ya resmi yetkili olmadığını belirttikten sonra mandanın kabulü konusunda ülkesine güvenmediğini aktarmış, Mustafa Kemal Paşa ise garanti alınmadan Amerika'dan yardım istenmeyeceğini söylemiştir.⁵⁰

Louis Edgar Browne'un Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşme sonrasında 5 Eylül 1919 tarihli *Evening Star* gazetesinde yayınlanan makalesinde, İstanbul Hükûmeti'nin, Anadolu'nun iç bölgelerinde hâkimiyetini yitirdiği, *Milliyetçileri* engelleme girişimlerinin ise halkın -İstanbul Hükûmeti emrindeki- orduya düşman gözle bakmasına neden olduğunu belirtmektedir. *Browne'a* göre iki unsur Türkiye'yi yönetmektedir. İlki, yetkisi İstanbul'un dışında geçerli olmayan İstanbul Hükûmeti, ikincisi ise milliyetçilerin oluşturduğu *Ulusal Savunma Konseyi*. Browne, İstanbul Hükûmeti'nin, geçici Yunan işgalini kabullenerek barış konferansı kararını beklediğini, Ulusal Savunma Konseyi'nin ise Yunanlıların müzakereler yoluyla işgal ettiği bölgelerden çekilmesini ya da halkı savaşa yönlendirmeyi amaçladığını belirterek *Ulusal Savunma Konseyi* tutumunun halkın bakış açısını yansıttığını aktarmıştır. Browne, Mustafa Kemal Paşa'ya ait bazı cümlelere makalesinde yer vermiştir: “Ülkemizi cesur bir şekilde savunmak için beş yıl savaştık, Türkiye son on yıldır savaştadır. Osmanlı İmparatorluğu topraklarının, üzerinde tasarımları olduğunu bildiğimiz çeşitli milletlerce yavaş yavaş işgal edildiğini biliyoruz. Kendimizi korumak için birkaç yıl daha savaşabiliriz.”⁵¹ Browne, Mustafa Kemal Paşa'nın hedeflerinin *Millî Mücadele* kapsamında olduğunu görmüş ve *Milliyetçilere* karşı Amerikan tutumunun dışında bir tavır takınmıştır.

⁴⁸ Halide Edip Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı I*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 63. Halide Edip Adıvar, *Chicago Tribune* gazetesinin muhabiri William isimli gazetecinin de Ankara'ya geldiğinden bahsetmektedir; bk. Halide Edip Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı II*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 22. Ahmet Emin Yalman, *Philadelphia Public Ledger* gazetesinin muhabiri Clarence Streit'in da Sivas Kongresi günlerinde Samsun'dan Ankara'ya geçtiğini, Amerika'ya yolladığı yazılar ile Türk kültürünü Amerika'ya tanıttığını ve Anadolu'da iyi dostluklar kurduğundan bahsetmektedir; bk. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz Cilt 1 (1888-1922)*, Haz. Erol Şadi Erdiç, Pera Turizm ve Ticaret AŞ., İstanbul, 1997, s. 456. Clarence K. Streit'in 1921 yılının Ocak-Mart aylarını Ankara'da geçirmiş ve Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı röportaj gerçekleştirmiştir. Bu konudaki anıları için bk. Clarence K. Streit, *Bilinmeyen Türkler*, Çev. M. Alper Öztürk, Yayına Haz. Health W. Lowry, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

⁴⁹ Uzun, *agt.*, s. 126.

⁵⁰ Kansu, *age.*, s. 239-240.

⁵¹ Louis Edgar Browne, “Anadolu, Türk Yönetimine Kızgın”, *Evening Star*, 5 Eylül 1919, s.15.

Louis Edgar Browne ile Mustafa Kemal Paşa görüşmeleri Amerikan mandası meselesinin şiddetli şekilde tartışılarak krize dönüşmesine sebep olmuştur. Tartışmalar sürerken söz isteyen Rauf Bey, Amerikan mandasının kabul edilmesi durumunda, İstanbul Hükûmeti tarafından aleyhlerinde propaganda başlayabileceğini, bunun yerine ülkenin kalkınması için ihtiyaç duyulan ekonomik yardımın Amerikan hükûmetinden talep edilebileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda, Amerikan Kongresi'nce görevlendirilecek tarafsız bir heyetin incelemelerde bulunmak üzere talep edilmesini teklif etmiş ve bu teklif kabul edilerek Amerika'ya bir telgraf gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Rauf Bey'in formülü ile kriz aşılmış, manda veya himaye yerine Amerika'dan yardım istenmesine karar verilmiştir. *Nutuk'ta*, Mustafa Kemal Paşa, oluşan görüş paralelinde Kongre Başkanlık Divanı tarafından bir mektup kaleme alındığını söylemektedir.⁵² Mektup 11 Eylül 1919 tarihinde Amerika'ya gönderilmiştir.⁵³ Akar, söz konusu mektup ile manda taraftarlarını yatıştırmak için ülkedeki durumu incelemek üzere ABD Kongresi'nden bir soruşturma komisyonu talep edildiğini ayrıca General Harbord ile Amiral Bristol arasındaki bir mesajda, mektubun Louis Edgar Browne tarafından kaleme alındığını aktarmaktadır.⁵⁴ Söz konusu mektup *Evening Star* gazetesinde Louis Edgar Browne tarafından kaleme alınan bir makalede yayınlanmıştır.⁵⁵

“Osmanlı İmparatorluğu toprağı Trakya ile Anadolu'nun tüm Müslüman cemaatini temsil eden delegelerden oluşan Sivas Ulusal Kongresi 4 Eylül 1919'da toplandı. İmparatorluk nüfusunun çoğunluğu gibi, tüm azınlıkların korunması, mülkiyet hakkı, özgürlük, adalet ve dokunulmazlığının yerine getirilmesini teminat altına alma amacını gütmektedir. 9 Eylül 1919'da oy birliği ile yapılan seçimlerle Sivas Kongresi, Osmanlı İmparatorluğu nüfusunun çoğunluğunun arzusunu ortaya koyan ve Kongre'nin gelecekteki eylemlerine rehberlik edecek ilkeleri somutlaştıran bir kararı onayladı. Bu karar, üyeler arasından ve imparatorluğun sınırları içerisindeki seçecekleri komitedir. Sivas Kongresi, Birleşik Devletler Senatosundan, tarafsız bir milletin vizyonuyla soruşturma yapmak amacıyla Osmanlı İmparatorluğu halkları ve topraklarının keyfi biçimde yok edilmesine izin vermeden önce bir komite göndermesini istemektedir. Sivas Kongresi adına Başkan Mustafa Kemal Paşa, Başkan Yardımcısı Hüseyin Rauf, İkinci Başkan Yardımcısı Fazıl Bey, Sekreterler İsmail Hami ve Şükrü”

⁵² Atatürk, *age.*, s. 79.

⁵³ Arabacı, *agm.*, s. 290.

⁵⁴ Akar, *age.*, s. 76.

⁵⁵ Louis Edgar Browne, “Sivas Ulusal Kongresinden Basın Açıklaması”, *Evening Star*, 19 Ekim 1919, Bölüm 3, s. 2.

Sivas Kongresi, 11 Eylül 1919 tarihinde *Erzurum Kongresi* kararlarını temel olarak sonlanmıştır.⁵⁶ Millî Mücadele taraftarı tüm direniş örgütleri *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında toplanmış ve Erzurum Kongresi kararlarındaki bölgesel kararlar tüm yurda genişletilmiştir.⁵⁷ Sivas Kongresi sonrası Amerikan basınının Anadolu'ya olan ilgisi artmış, *Millî Mücadele* karşıtı gazeteler söylemlerini sertleştirirken bazı gazeteler ise Mustafa Kemal Paşa'nın Ermeniler konusundaki fikirlerini merak etmiştir. Örneğin, 20 Eylül 1919 tarihinde *Associated Press* ile röportaj yapan Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçilerin Ermenilere saygı göstereceğini belirtmiş,⁵⁸ bu açıklama basın tarafından olumlu karşılanmıştır; ancak, *Millî Mücadele* karşıtı haberleriyle dikkat çeken *Arizona Republican* gazetesi Sivas Kongresi'ni "*asiler kalkışması*" olarak değerlendirmiş, Türkiye'deki düzensizliğin baş sorumlusunun milliyetçi hareket olduğunu ve bu "*eşkıya ve haydutlardan*" oluşan yapının, siyasi bir amaç için silahlandığını iddia etmiştir.⁵⁹ Gazetenin iddiasına göre Yunan ve Ermeni katliamlarının sorumlusu da Mustafa Kemal Paşa'dır.

Amerikan basını, Sivas Kongresi tarafından Eskişehir-Afyon-Konya demiryolu hattının İngilizler tarafından işgalinin önlenmesi amacıyla Ali Fuat Paşa'nın Batı Anadolu Umumi Kuvâ-yı Milliye Başkomutanı⁶⁰ olarak görevlendirilmesini de önemli bir gelişme olarak duyurmuştur. *Evening Public Ledger* gazetesi Anadolu'daki bölücü güçlerin Konya'yı işgal etmeye çalıştıklarını, İstanbul'a bağlı yetkililerin bölgeden kovulduğunu ve Konya'nın Anadolu'daki askeri durum için çok stratejik olduğunu değerlendirmiştir.⁶¹ Bazı gazeteler, Mustafa Kemal Paşa'nın "[b]ölücü Parlamento'yu Erzurum-Ermenistan'da (*Erzurum ve Sivas Kongreleri*) toplayarak Hükûmet kurduğunu", Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen güçlerin İzmir ve Erzurum dolaylarında aktif olduklarını aktarmaktadır. Milliyetçi hareketin, Konya'daki demiryolu merkezini kontrol etmesi son derece stratejik bulunmuştur. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa ve yandaşlarının

⁵⁶ Fatih M. Sancaktar, "Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) Delegelerine Dair Bazı Tespitler", *Tarih Dergisi*, Sayı 71, 2020, s. 478.

⁵⁷ Gökbilgin, *age.*, s. 239-240. Sivas Kongresi'nde *Heyet-i Temsiliye* üye sayısı artırılarak şu kişilerden oluşturulmuştur: Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Refet Bey, Hoca Raif Efendi, İzzet Bey, Servet Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Bekir Sami Bey, Sadullah Efendi, Hacı Musa Bey, Kara Vasıf Bey, Mazhar Müfit Bey, Ömer Mümtaz Bey, Hüsrev Sami Bey, Hakkı Behiç Bey ve Niğdeli Mustafa Bey; bk. Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, 4. Basım, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s.140; Selek, *age.*, s. 289 ve Kansu, *age.*, s. 251.

⁵⁸ "Ermenistan İçin Umut", *Evening Public Ledger*, 13 Ekim 1919, s. 17.

⁵⁹ "Türk Subaylar Artık Hayduttur", *Arizona Republican*, 26 Eylül 1919, s. 7.

⁶⁰ Sancaktar, *agm.*, s. 487.

⁶¹ "Türkler Kasabayı Ele Geçirdi", *Evening Public Ledger*, 30 Eylül 1919, s. 9 .

tutuklanması ile ilgili iradenin tekrarlandığı ancak bunun uygulanmasının artık imkânsız olduğu belirtilmiştir.⁶²

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi sonrası Anadolu’da uygulanması planlanan Amerikan mandasının incelenmesi amacıyla Amerikan Başkanı Wilson tarafından görevlendirilen General Harbord⁶³ liderliğinde bir heyet ile de görüşmüştür. Amerikan basını, General Harbord başkanlığındaki heyetin manda ile ilgili yaşanabilecek problemleri tespit etmek, mandaya konu bölgede demiryolu ağı, otoyollar, limanlar, tarım, madencilik, nüfus, finans ve ticaret gibi konularda araştırma yapmak üzere görevlendirildiğini duyurmuştur.⁶⁴

İstanbul’a 1 Eylül 1919 tarihinde varan Harbord Heyeti,⁶⁵ Sultan Vahdettin, Damat Ferit Paşa, Wilson Prensipleri Cemiyeti⁶⁶ ileri gelenleri ile görüşmeler gerçekleştirdikten⁶⁷ sonra 20 Eylül 1919 tarihinde Sivas’a varmıştır.⁶⁸ Sivas Lisesi’nde yaklaşık iki buçuk saat süren görüşmeye Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Bekir Sami Bey ve Ahmet Rüstem Bey katılırken Amerikan Heyeti adına ise General Harbord, McCoy, Moseley ve tercüman Hüseyin Bey katılmıştır. Akar, görüşmenin gizli olması sebebiyle kayıt bulunmadığını ancak General Harbord’un, Amiral Bristol’a yazdığı bir mektupta, Mustafa Kemal Paşa’nın İngiliz mandası altında kalmaktansa

⁶² “Türk Bölücüler Küçük Asya’da Kazanıyor”, *The Evening World*, 30 Eylül 1919, s. 8.

⁶³ Fahir Armaoğlu, “Harbord Misyonu Nasıl Ortaya Çıktı”, *Belleten*, Cilt 61, Sayı 232, 1997, s. 705.

⁶⁴ *Evening Star*, 9, 13 ve 22 Ağustos 1919 ve *The Washington Times*, 15 Ağustos 1919. Heyet kurulmasını eleştiren bazı gazetelerde Amerikan Başkanı Wilson tarafından kabul edilmiş olan manda statüsünün uygulanması için bir araştırmaya gerek olmadığı, heyetin asıl görevinin Amerikan ordusunun ihtiyaç duyacağı kuvvetin büyüklüğünü tahmin etme amaçlı olacağı yazılmıştır; bk. Ceyhan Öğreten, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Anadolu’da ‘Amerikan Mandası’ Meselesi ve Amerikan Kamuoyuna Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 64, Bahar 2019, s. 279.

⁶⁵ Ahmet Emin Yalman, *Harbord Heyeti’nin* İstanbul’a 4 Eylül, Sivas’a ise 26 Eylül 1919 tarihinde geldiğini söylemektedir. Yalman, *age.*, s. 459.

⁶⁶ 14 Ocak 1919 tarihinde İstanbul’da Halide Edip Adıvar, Celalettin Muhtar Bey, Ali Kemal Bey ve Hüseyin Hulusi Bey tarafından Türkiye’nin kendi kendine yapısal reformlar gerçekleştiremeyeceğinden hareketle *Wilson Prensipleri* ışığında Amerikan yardımını ve mandasını talep etmek amacıyla oluşturulmuş cemiyettir. Millî Kurtuluş hareketinin başlamasından sonra kurucularının Anadolu’ya geçmesi ile yok olmuştur. Cemiyet ile ilgili bilgi için bk. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, Cilt 2, Mütareke Dönemi, 4. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 252-270.

⁶⁷ “Türk Görevi İç Bölgelere Doğru İlerliyor”, *The Washington Times*, 12 Eylül 1919, s. 9. *Harbord Heyeti’nin* İstanbul’daki faaliyetleri için bakınız: Cemal Kutay, *Türk Millî Mücadelesinde Amerika*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1979.

⁶⁸ Metin Ayışığı, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye’ye Gelen Amerikan Heyetleri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s. 95.

savaşmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Bunun dışında, Mustafa Kemal Paşa'nın, Kazım Paşa'ya Harbord Heyeti ile yaptığı görüşmeyi aktardığı mesajında, General Harbord'un milli hareket ve teşebbüsleri takdir ettiğini aktarmaktadır.⁶⁹ Görüşmelerde Tercüman sıfatıyla bulunan Hüseyin Bey, General Harbord'un Mustafa Kemal Paşa ile konuşurken “*elektrik cereyanına kapılmış gibi sinirlendiğini ve cazibesine kapıldığını*” belirttiikten sonra Mustafa Kemal Paşa'ya “[e]ğer Amerikan ordusunda muvazzafer bir subay olmasaydım, gelir sizinle birlikte mücadelenizi izlerdim!” dediğini aktarmaktadır.⁷⁰ Ahmet Emin Yalman ise *Sivas Kongresi*'nde gündeme gelen “*istila emeli beslemeyen herhangi bir devletin fenni, sınaî ve iktisadi yardım*” cümlesindeki ülkenin Amerika olduğunun Harbord Heyeti'ne anlatıldığını aktarmaktadır.⁷¹

General Harbord, 1920 Haziran ayında *World's Work* adlı dergide yayınlanan makalesinde Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeyi anlatmıştır. Harbord, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarından çok etkilendiğini, Yunanlılar tarafından İzmir'de işlenen vahşetten sonra ülkenin her yerinde başlayan direniş kongrelerini bir araya getirdiklerini, devletin parçalanması ve onurunu yitirmesi durumunda ölmeye hazır olduklarını belirtmektedir. Harbord, “*Mustafa Kemal Paşa ucuz bir siyasi maceracı değil. O kanatlanmış beceriye sahip bir askeri liderdir ve milyonlarca Müslüman, tartışmasız bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun korunmasıyla ilgilenmektedir*”⁷² sözleriyle Millî Mücadele'nin amacını ve kararlılığını anladığını göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa ile General Harbord'un görüşmesi Millî Mücadele açısından oldukça önemli olmuştur. Bu görüşme sayesinde Harbord Heyeti'nin hazırladığı raporda Millî Mücadele hareketinin amacı ve kapsamı Amerikan kamuoyunca öğrenilmiştir.

General Harbord ile Mustafa Kemal Paşa görüşmesine *The Sun* gazetesi yer vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, Amerika'nın Türklere yardım edebilecek tek ülke olduğunu ancak Ermenistan bağımsızlığını tanıyan her türlü anlaşmayı reddettiğini söylemiştir. Yunan ya da Ermeni işgaline kesinlikle karşı çıkılacağını ve manda statüsünü kabul etmediğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa, “*Bu iş, dikkatsizce Amerika Birleşik Devletleri tarafından üstlenilecek mi?*”⁷³ sorusuyla manda statüsünün Amerika'ya getireceği askerî ve mali yüke dikkat çekmiştir. Mustafa

⁶⁹ Akar, *age.*, s. 77-79.

⁷⁰ Fethi Tevetoglu, “Mustafa Kemal Paşa - General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof Hulûsi Y. Hüseyin (Pehtaş)”, *Atatürk Araştırma Merkezî Dergisi*, Cilt 4, Sayı 10, 1987, s. 206-207.

⁷¹ Yalman, s. 460.

⁷² James G. Harbord, “Mustapha Kemal Pasha and His Party”, *The World's Work*, Vol. XL, June 1920, s. 181-189.

⁷³ “Mustafa Kemal Paşa'dan Ermenilere Yardım”, *The Sun*, 14 Ekim 1919, s. 10.

Kemal Paşa, Erzurum Kongresi'nden itibaren milliyetçi hareketin, İttihatçı uzantısı olduğu iddialarını da kesinlikle reddetmiştir.

Millî Mücadele'nin niyetlerini Louis Edgar Browne ve Harbord görüşmeleri aracılığıyla Amerika'ya aktaran Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi kararlarının doğrudan Padişaha da aktarılmasını istemiş, bu girişimin engellenmesi durumunda milletin İstanbul ile ilişkisini keseceğini belirtmiştir. İstanbul Hükûmeti'nin tutumu sonrası Mustafa Kemal Paşa'nın istediği olmuş İstanbul Hükûmeti ile ilişki kesilmiştir. Bu gelişmeler üzerine 30 Eylül 1919 tarihinde Damat Ferit Paşa istifa etmiştir.⁷⁴ Amiral Bristol, Amerikan Dışişleri Bakanlığına çektiği bir telgrafta Damat Ferit Paşa'nın istifa etmesini milliyetçilerin ilk başarısı olarak değerlendirmiştir.⁷⁵ Louis Edgar Browne ise İstanbul Hükûmeti'nin istifası sonrası Sivas Kongresi'nin Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in artık "*Türk İmparatorluğunun gerçek yöneticileri*" olduğunu belirtmiştir.⁷⁶

Amerikan basını Mustafa Kemal Paşa'nın tutumu nedeniyle İstanbul Hükûmeti'nin istifa ettiğini ve Anadolu'da bazı bölgelerde *Türk Tabatın* yetkisinin kalmadığını iddia etmiştir.⁷⁷ Cumhuriyetçi gazeteler Anadolu'nun İstanbul Hükûmeti'nin kontrolü dışına çıktığını, Konya'nın *Milliyetçilerin* saflarına geçmesi ile Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu coğrafyasının büyük bir kısmını kontrol ettiğini açıklamışlardır;⁷⁸ hatta *Heyet-i Temsiliye* bir hükûmet olarak görülmüş ve artık İstanbul Hükûmeti'nin ne yaptığı değil *Heyet-i Temsiliye'nin* ne yaptığı dikkatlice izlenmiştir. Örneğin, Konya'yı alan *Milliyetçilerin*, Wilson İlkeleri ışığında tüm gayrimüslimlerin dil ve mallarını güvence altına aldığı vurgulanmıştır.⁷⁹

Amerikan basını Sultan Vahdetin tarafından yeni hükûmeti kurması için görevlendirilen Ali Rıza Paşa'nın Anadolu'daki istikrarsız durumu sonlandıramayacağını, özellikle yeni kabinede Harbiye Nazırı olan Cemal Paşa'nın, Mustafa Kemal Paşa'yı desteklemesi sebebiyle yeni hükûmetin

⁷⁴ Yalman, *age.*, s. 453.

⁷⁵ Duru, *age.*, s. 39.

⁷⁶ Seçil Karal Akgün, "Amerikan Kaynaklarından Kurtuluş Savaşı Başında Ermenilerle İlgili Gelişmeler", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 50, 2015, s. 40.

⁷⁷ "Küçük Asya'da Durum Sıkıntılı", *Harrisburg Telegraph*, 6 Ekim 1919, s. 7 ve *The Bridgeport Times and Evening Farmer*, 7 Ekim 1919, s. 1.

⁷⁸ "Durum Osmanlı Hükûmeti'nin Kontrolü Dışındadır", *The Topeka State Journal*, 7 Ekim 1919, s. 1 ve "Müttefikler Gözlerini Türk Durumuna Çeviriyor", *Arizona Republican*, 7 Ekim 1919, s. 1.

⁷⁹ "Türk Milliyetçi Hükûmeti Dikkate Alınmalı", *Harrisburg Telegraph*, 9 Ekim 1919, s. 3 ve "Türk Milliyetçileri Özgürlük İstiyor", *The Sun*, 10 Ekim 1919, s. 3.

Milliyetçilere karşı koymakta zorlanacağını belirtmiştir.⁸⁰ Örneğin *Norwich Bulletin* ile *New-York Tribune* gazeteleri İstanbul'da yeni bir hükûmet kurulsa da hareketin yayılmasının engellenemeyeceğini, özellikle Edirne'nin *Milliyetçi Harekete* katılması durumunda İstanbul Hükûmeti'nin, İstanbul ve Boğazlar dışında başka bir bölgede otoritesinin kalmayacağını aktarmışlardır.⁸¹ *The Evening World* gazetesi, Ali Rıza Paşa'yı "*Almansever*" bir Jön Türk olarak tanımlayarak bu görevlendirme ile Türk-Hıristiyan gerginliğinin devam edeceğini belirtmiştir.⁸²

Millî Mücadele'nin İttihatçı olduğunu düşünen *The Sun* gazetesi 16 Ekim 1919 tarihli sayısında İstanbul Hükûmeti'nin otoritesinin kalmadığını belirten yazısında Mustafa Kemal Paşa'nın ciddiye alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁸³

"Jön Türkler, Paris'teki Türklerin hareketsizliğinden yararlanarak Milliyetçi Partiyi ortaya çıkardılar. Kendi savaş liderleri Enver, Talât ve Cemal ülkeden kaçtıkları için Mustafa Kemal (Paşa)'ı hareketin başkanı olarak atadılar. Bu sebeple, Mustafa Kemal (Paşa)'ın, Ermenilerin ve diğer Hıristiyanların korunduğu beyanatı, Jön Türk kaynaklı olması sebebiyle hiçbir zaman gerçek olamayacağına dair bir inanç taşımaktadır. Mütarekeden sonra ortaya çıkan Mustafa Kemal (Paşa), kendisine katılan herkesi koruma sözü vermiş, Erzurum'da bir hükûmet kurmuş ve gücü Konya, Bursa, Edirne gibi önemli merkezlere kadar ulaşmıştır. Tamamıyla Türk olan bu şehirler, Jön Türklerin Türkleştirme projelerinin önemli merkezleridir. Milliyetçi Hükûmet, İstanbul Hükûmeti'nden yetkilerini aşmasını talep etmektedir. Savaş sonrası Jön Türklerle karşı olan İstanbul Hükûmeti zayıf ve pratikte çalışmıyor. Milliyetçiler tarafından gasp edilen otoritesi sonucunda İstanbul Hükûmeti devrilebilir. Allah'ın lütfu! İstanbul'u eski Türk kurtardı ve görünüşe göre Jön Türk de kurtaracak."

New-York Tribune gazetesiye *Milliyetçilerin* görüşleri alınmadan Sultan Vahdettin ile anlaşma yapılamayacağını, *Müttefik* savaş gemilerinin yardımıyla İstanbul Hükûmeti'nin *Milliyetçilere* karşı daha fazla direnemeyeceğine dikkat çekmiştir.⁸⁴ Damat Ferit Paşa'nın istifası Amerikan basınının *Millî Mücadele'ye* bakış açısında önemli bir kırılmadır; çünkü Amerikan basını, *Millî Mücadele'nin* İstanbul Hükûmeti'ni istifaya zorlayacak kadar etkili olmasına şaşırılmış ve bu istifa sonrası gazetelerin eğilimi ne olursa olsun Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik saygınlık artmış ve basın *Millî Mücadele'yi* yakından tanımaya çalışmıştır. Mustafa

⁸⁰ *Norwich Bulletin*, 7 Ekim 1919, s. 1 ve "Türk Milliyetçileri Özgürlük İstiyor", *The Sun*, 10 Ekim 1919, s. 3.

⁸¹ "Türkiye'de Milliyetçi Hareket Büyüyor", *Norwich Bulletin*, 14 Ekim 1919, s. 1 ve "Türk İsyanı Bursa ve Edirne'ye Yayılıyor", *New-York Tribune*, 14 Ekim 1919, s. 13.

⁸² "Almansever Türkler Yeni Kabinede", *The Evening World*, 22 Ekim 1919, s. 8

⁸³ "Mustafa Paşa Şartlarını Söylüyor", *The Sun*, 16 Ekim 1919, s. 2.

⁸⁴ "Türk Antlaşmasının Gecikmesi Amerika'ya Atfediliyor", *New-York Tribune*, 18 Ekim 1919, s. 4.

Kemal Paşa'nın röportaj ve konuşmalarına yer veren basın özellikle manda, 1915 Olayları, Ermenilerin geleceği gibi *Yakın Doğu Sorunu*'nu yakından ilgilendiren konularda Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerini öğrenmeye çalışmıştır.⁸⁵ Örneğin, 14 Ekim 1919 tarihli *The Sun* gazetesinde manda konusu ile ilgili düşüncelerine yer verilen Mustafa Kemal Paşa, herhangi bir isim altında başka bir devletin yönetimi altında olmayacaklarını açıklamıştır. Ayrıca Anadolu topraklarındaki her millete saygı duyulacağını söylemiş, amaçlarının "*Türkiye'nin kalkınması ve ateşkes anında olduğu gibi güvence altına alınması*" olduğunu ve "*genişlemeci*" planları olmadığını belirtmiştir.⁸⁶

Mustafa Kemal Paşa, başka bir konuşmasında Ermeniler ile ilgili sorulan soruları cevaplamış, Ermenilerin Anadolu'da güven içinde olacaklarını, Ermenilere karşı iyi davranılmasına yönelik emirler verdiğini ve Avrupa basını tarafından ortaya atılan Türkiye'de Ermenilere yönelik *haydutluk* ya da *hırsızlık* olduğuna dair iddiaların gerçeği yansıtmadığını söylemiştir.⁸⁷ *The Bridgeport Times and Evening Farmer* gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın Ermenilerin göç ettirilirken zulüm gördüğü iddiasını kabul etmediğini, bu iddiaların Adana bölgesine göç eden ve bu bölgeyi talep eden Ermenilerce ortaya atıldığını söylediğini aktarmaktadır.⁸⁸ *New-York Tribune* gazetesi ise Mustafa Kemal Paşa'nın Ermenistan bağımsızlığını tanıyan her türlü anlaşmayı reddettiğini, *Müttefikler* adına Yunan ya da Ermeni işgaline kesinlikle karşı çıkılacağını, Anadolu'daki gayrimüslim nüfusun Türk güvencesinde kalacağını belirtmiştir: "*Osmanlı İmparatorluğu yasaları gereği yan yana yaşayan gayrimüslim unsurlara saygı duyulur. Kişi ve mülkiyetinin güvenliği, dinimiz ve millî geleneklerimiz tarafından garanti altına alınmıştır ve mevzuatımızın temellerinden birini oluşturmaktadır.*"⁸⁹

⁸⁵ Ermeni Tehciri sırasında yaşananlar Ermeni Lobisi'nin etkisiyle "Ermenilerin katledildiği" yönünde gerçek dışı bir şekilde Amerikan kamuoyuna aktarılmıştır. Hem 1915 Olayları hem de manda meselesinde Ermeni Lobisi etkisindeki gazetelerde, Diyarbakır, Van, Elazığ, Harput gibi yerlerde Ermeni nüfus istatistikleri olduğundan fazla gösterilerek dünya kamuoyunun dikkati çekilmeye çalışılmış ayrıca Mütareke döneminde Wilson İlkeleri'nin 12'nci maddesine işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır. İzmir'in işgali öncesi 'Hristiyanların katledildiğine' yönelik Yunan Lobisinin söylemleri hem baş görüşmelerini hem de Amerikan Başkanı Wilson'un tercihlerini etkilemiştir. Mahir Küçükvatan, "Tehcir Kararı Üzerine Amerika Kamuoyunda Ermeni Propagandası", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, 2012, s. 91-93 ve Öğreten, agm., s. 271.

⁸⁶ "Mustafa Kemal Paşa'dan Ermenilere Yardım", *The Sun*, 14 Ekim 1919, s. 10.

⁸⁷ "Ermeni Olaylarına Üzülüyor", *The Chattanooga News*, 14 Ekim 1919, s. 1.

⁸⁸ "Türkiye'de Siyaset Çarpıcı Bir Patlama Yaşıyor", *The Bridgeport Times and Evening Farmer*, 29 Ekim 1919, s. 9.

⁸⁹ "Türkiye Kontrolden Çıkıyor", *New-York Tribune*, 21 Ekim 1919, s. 12.

Amerikan basını, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk direnişinin güçlendiğini anlamış, Paris Barış Konferansı'nda yaşanan gelişmeler ile birlikte değerlendirmeler yaparak Türklerin Anadolu'yu kurtaracak güce ulaştığını tespit etmiştir. *New York Herald* gazetesi muhabiri *William T. Ellis*, Millî Mücadele'yi milliyetçi bir ordu, Mustafa Kemal Paşa'yı ise millî lider olarak görmüştür.⁹⁰ Ancak, Millî Mücadele hareketi zaman zaman İttihatçılık, Turancılık ve Bolşeviklik ile ilişkilendirilmiştir. Bu görüşte İngiltere'nin, İttihat ve Terakki korkusu etkili olmuştur. Örneğin, Amerikan Elçiliğinin, Amerikan Dışişleri Bakanlığına çektiği bir telgrafta İngilizlerin, merkezi Kafkaslar'da olan Enver Paşa tarafından yönetilen Turancı gücün farkına varılmadığı belirtilmektedir.⁹¹ 7 Şubat 1920 tarihli başka bir telgraftaysa, Viyana'da bulunan Amerikan Komiseri'nin gönderdiği bir telgrafta İngiliz yetkililerce Anadolu içlerinde bulunan bir radyo istasyonundan Kızıl Ordu ile iletişim kurulduğu iddia edilmektedir.⁹² Buradan hareketle ABD de İngiliz etkisiyle İttihatçılık, Turancılık ve Bolşeviklikten çekinmiş ve Amerikan basını zaman zaman Millî Mücadele'yi bu ideolojilerle ilişkilendirmiştir.

İstanbul'un Resmen İşgali ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması

Osmanlı Devleti'nin geleceği için Heyet-i Temsiliye ile görüşmelerde bulunmadan Anadolu'da gerekli düzenlemenin yapılmayacağını değerlendiren İstanbul Hükûmeti, Anadolu ile temas kurmanın uygun olacağını düşünmüştür. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Refet Bele ile İstanbul Hükûmeti adına Salih Paşa, 20-22 Ekim 1919 tarihlerinde Amasya'da bir takım görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁹³ Bu görüşmelerde, Heyet-i Temsiliye ile İstanbul Hükûmeti arasındaki anlaşmazlıklar çözümlenerek anlaşmaya varılmış,⁹⁴ Sivas Kongresi kararları İstanbul Hükûmeti tarafından onaylanması şartıyla kabul edilmiştir.⁹⁵ Meclisin İstanbul dışında toplanması yönünde alınan karar Kanuni Esasiye'ye aykırı olduğu gerekçesiyle İstanbul Hükûmeti tarafından kabul edilmemiştir.⁹⁶

⁹⁰ Berk, *agf.*, s. 97.

⁹¹ Duru, *age.*, s. 43-44.

⁹² *age.*, s. 58.

⁹³ Mustafa Turan, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi: 'Millî Temsil Meselesi'", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 10, Yaz 2012, s. 9.

⁹⁴ Yalman, *age.*, s. 454.

⁹⁵ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar Cilt II*, s. 146.

⁹⁶ Afet İnan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 4. b., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 42.

Amerikan basını Amasya görüşmeleri neticesinde İstanbul Hükûmeti ile *Heyet-i Temsiliye* arasındaki ilişkilerin düzeleceğini düşünmüştür. Örneğin *The New York Times*, Ali Rıza Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki müzakere yolunun açıldığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın yeni İstanbul Hükûmeti'ni desteklemeyi kabul ettiğini duyurmuştur.⁹⁷ *Omaha Daily Bee* gazetesi ise İstanbul Hükûmeti ile *Heyet-i Temsiliye'nin* bu girişim sonucunda güçlü bir ittifak oluşturduğunu ve bu ittifakın ancak Rumların ve İtalyanların birlikte hareket etmesi ile kırılabileceğini belirtmiştir.⁹⁸

Mustafa Kemal Paşa, Amasya görüşmeleri sonrasında *Millî Mücadele* hareketine destek veren komutanlar ile 16-28 Kasım 1919 tarihlerinde Sivas'ta bir dizi toplantı yapmıştır. Bu görüşmelerde İstanbul'da açılması kararlaştırılan meclise gidecek vekillerin İstanbul'a gitmeden önce Anadolu'da bazı merkezlerde toplanarak fikir alışverişinde bulunması, Heyet-i Temsiliye'nin görevine devam etmesi ve icap ederse icra ve yasama kuvvetlerini kendinde toplayacak bir hükûmet kurulması kararlaştırılmıştır.⁹⁹ Komutanlar toplantısından sonra Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gitmiş ve Heyet-i Temsiliye adına İstanbul'da açılacak meclise gidecek vekiller ile görüşmeler yapmıştır.¹⁰⁰ Görüşmelerde, meclis içinde Müdafaa-i Hukuk Grubu adı altında bir teşkilin kurulmasını ve kendisinin başkan seçilmesini ayrıca Sivas Kongresi kararlarında beliren esasların Mîsâk-ı Millî adı altında kabul edilerek tüm dünyaya duyurulmasını istemiştir.¹⁰¹

Amerikan basını Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gidişini önemli bir gelişme olarak aktarmıştır. *Evening Star* gazetesi vekil seçilse bile İstanbul'a gitmeyecek Mustafa Kemal Paşa'nın, Ankara'da coşkulu şekilde karşılandığını duyururken¹⁰² *Evening-Times Republican* gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın, Sultan Vahdettin tarafından dikkate alındığını hatta İstanbul halkı tarafından *Zararsız Yaşlı Adam* olarak adlandırılan Sultan Vahdettin'in Mustafa Kemal Paşa'dan çekindiğini aktarmaktadır.¹⁰³ Mustafa Kemal Paşa'nın etkisini aktaran bu gazetelerin aksine Ermeni Lobisi ve Yunan Lobisi etkisindeki bazı bağımsız ve cumhuriyetçi gazeteler ise Mustafa Kemal Paşa'nın öldürüldüğüne dair asılsız

⁹⁷ "Kemal İle Müzakere Başlıyor", *The New York Times*, 8 Ekim 1919, s. 21.

⁹⁸ "Türk Uyanışı", *Omaha Daily Bee*, 24 Ekim 1919, s. 8.

⁹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt II., 31. b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 128.

¹⁰⁰ Turan, agm., s. 17.

¹⁰¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt III, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 18-19.

¹⁰² "Milliyetçi Lider İstanbul'a Gitmeyi Reddediyor", *Evening Star*, 4 Ocak 1920, s. 7.

¹⁰³ "Zararsız Yaşlı Adam", *Evening-Times Republican*, 1 Ocak 1920, s. 3.

bir haber yapmışlardır.¹⁰⁴ Bu asılsız haberin arka planında, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'ye liderlik ettiği sürece Yunan ve Ermeni emellerinin gerçekleştirilemeyeceği düşüncesi yatmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın öldürüldüğüne dair haberler bununla sınırlı kalmamış, Millî Mücadele süresi boyunca her Türk başarısı sonrası manşetlere taşınmıştır.

Amasya görüşmelerinde alınan karar doğrultusunda Son Osmanlı Mebusân Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da açılmıştır. Ankara'da mebuslara yapılan telkinlere rağmen Mustafa Kemal Paşa ne başkan seçilmiş ne de *Müdafaa-i Hukuk Grubu* kurulmuştur; hatta Heyet-i Temsiliye'nin varlığını sürdürmesine gerek kalmadığı yönünde tartışmalar bile yaşanmıştır.¹⁰⁵

Amerikan basını Son Osmanlı Mebusân Meclisi'nde yaşananları yakından takip etmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın isteklerinin kabul edilmemesinin Mustafa Kemal Paşa önderliğinde başka bir hükûmetin kurulması yolunu açacağı değerlendirilmiştir. Örneğin, *Evening Star* gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın mebus seçilmesine rağmen Meclis'te delege olarak yer almayacağını bu sebeple Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki padişaha karşı Ankara'da bir hükûmet kuracağını iddia etmiştir.¹⁰⁶

Son Osmanlı Mebusân Meclisi'nin açılması hedeflenen amaca ulaşmasa da Mîsâk-ı Millî'yi 28 Ocak 1920 tarihinde kabul etmiştir.¹⁰⁷ Mîsâk-ı Millî hükümlerinin oluşturulması için Mebusân Meclisi üyeleri ile Kuvâ-yı Milliye taraftarı mebuslardan oluşan bir komisyon kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa tarafından Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarını temel alan sekiz maddelik bir metin Komisyona gönderilmiş ve bu metin Son Osmanlı Mebusân Meclisi üyeleri tarafından kabul edilebilecek şekilde düzenlenmiştir. Özellikle Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı gün işgale uğramamış yerler Wilson İlkeleri temel alınarak Türk toprağı sayılmış, işgal altındaki diğer topraklardan da vazgeçilmediği belirtilmiştir.¹⁰⁸ Mîsâk-ı Millî hükümlerine göre, kapitülasyonlar reddedilmiş, tam bağımsızlık ilkesi vurgulanmış ve ülke sınırları belirlenmiştir.

¹⁰⁴ "Türk İsyancı Öldürüldü", *The Topeka State Journal*, 23 Aralık 1919, s. 1 ve "Türk Lider Öldürüldü", *The Washington Times*, 24 Aralık 1919, s. 2.

¹⁰⁵ Aydemir, *age.*, s. 194-195.

¹⁰⁶ *Evening Star*, 26 Ocak 1920, s. 16.

¹⁰⁷ J.C. Hurewitz, *Diplomacy in the Near and Middle East – A Documentary Record: 1914-1956 V.II*, D.Von Nestrland Company, New Jersey, 1957, s. 74-75.

¹⁰⁸ Cevdet Küçük, Mîsâk-ı Millî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30, İstanbul, 2005, s. 173.

Son Osmanlı Mebusân Meclisi'nin aldığı kararlar 17 Şubat 1920 tarihinde tüm dünyaya açıklanmıştır.¹⁰⁹

Mısâk-ı Millî kararları Amerikan basınında karşılık bulmuş özellikle mandanın reddi ve kapitülasyonlar ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Mısâk-ı Millî kararları ile milliyetçilerin mandayı reddettiği ve başka bir devletin boyunduruğu altında yaşamayı kabul etmediği vurgulanmıştır.¹¹⁰

Son Osmanlı Mebusân Meclisi'nin, Mısâk-ı Millî'yi duyurmasından sonra Mütteliklerin İstanbul Hükûmeti üzerinde baskısı artmış, Yunanlılar ise İzmir'e askeri sevkıyat başlatarak Gölçük ve Bozdağ'ı işgali etmişlerdir. Bu durum Ali Rıza Paşa Hükûmeti'ni zor duruma sokmuş ve daha fazla dayanamayan Sadrazam istifa etmiştir.¹¹¹ *The Barre Daily Times*, Ali Rıza Paşa'nın istifası sonrası yeni hükûmeti kurma görevinin Mustafa Kemal Paşa'nın Milliyetçi hareketinin destekçisi olan Ahmet İzzet Paşa'ya verileceğini ve bu gelişmenin Milliyetçilerin başarısı olarak değerlendirilebileceğini yazmıştır.¹¹² Gazeteler, yeni kabinede Rauf Bey gibi milliyetçi hareketin liderlerinin yer alabileceğini ve yeni kabinenin, milliyetçilerin isteklerini kabul etmemesi halinde barış antlaşmasının onaylanmasına kesinlikle karşı çıkılması ihtimali olduğunu iddia etmişlerdir.¹¹³

Sultan Vahdetin hükûmeti kurma görevini Salih Paşa'ya vermiş; o da 8 Mart 1920 tarihinde yeni hükûmeti kurmuştur.¹¹⁴ Amerikan basınında, Salih Paşa başkanlığında yeni hükûmetin kurulduğu¹¹⁵ ancak yeni kurulan Salih Paşa Hükûmeti'nin milliyetçi gruba karşı güçsüz olduğu ve vekillerin yeni kabineyi önemsemediği belirtilmiştir.¹¹⁶ Salih Paşa Hükûmeti'nin kurulmasından sonra Amerikan basınında İstanbul'un mütteliklerce işgal edileceğine yönelik haberler yapılmaya başlamıştır. Aslında Londra'daki Amerikan Büyükelçisi Davis'in, Amerikan Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta, Müttelik Konferansı'nın, İstanbul'daki Yüksek Komiseri kenti ve Harbiye Nezaretinin ele geçirme emrini verdiğini ve İstanbul'un işgal kararının 6 Mart 1920 tarihinde kararlaştırıldığını

¹⁰⁹ Winston Churchill, *The World Crisis-The Aftermath*, Thornton Butterworth Limited, London, 1929, s. 375.

¹¹⁰ "Manda Türkler İçin Kafa Karıştırıcıdır", *Evening Star*, 19 Şubat 1920, s. 4.

¹¹¹ Gökbilgin, *age.*, s. 366.

¹¹² "Türk Kabinesi Çekildi", *The Barre Daily Times*, 4 Mart 1920, s. 1.

¹¹³ "Milliyetçilerin İstekleri Kabul Edilmezse, Yeni Türk Kabinesi Barış Antlaşmasının Karşısında Duracak", *The Daily Ardmoreite*, 7 Mart 1920, s. 5.

¹¹⁴ İhsan Güneş, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükûmetler, Programları ve Meclisteki Yankaları (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012. s. 253.

¹¹⁵ "Yeni Türk Hükûmeti İstanbul'da Kuruldu", *The Topeka State Journal*, 9 Mart 1920, s. 2.

¹¹⁶ *The New York Times*, 8 Mart 1920, s. 3.

aktarmaktadır.¹¹⁷ Buradan hareketle Amerikan kamuoyunun İstanbul'un işgal edileceği haberini Londra'dan veya Amerikan Dışişleri Bakanlığından aldığını söylemek mümkündür.

Örneğin, *Evening Public Ledger* gazetesi Mondros Mütarekesi hükümleri ve Anadolu'nun güneyindeki (Maraş direniş) olaylar nedeniyle İstanbul'un müttefiklerce işgal edileceğini açıklamıştır.¹¹⁸ Haberlerde somut bilgilere de yer verilmiş, örneğin Fransız General Franchet d'Esperey komutasında 15.000 askerden oluşan bir Fransız tümen ve tugayının resmi açıklamayı beklediği duyurulmuştur.¹¹⁹ *The Rock Island Argus* gazetesi işgalin şekli ile ilgili iki seçenek olduğunu açıklamıştır: "İlki Müttefiklerce ortak bir işgal, ikincisi sadece İngilizlerce deniz ve kara gücü ile çünkü işgal kararı İngilizlerce alınmış Fransız ve İtalyanlara sürpriz olmuştur".¹²⁰ *The Topeka State Journal* işgal sonucunda İstanbul'un doğunun kapısı olacağını iddia etmiştir.¹²¹ Özellikle cumhuriyetçi ve bazı bağımsız gazetelerde İstanbul işgali heyecan ile karşılanmıştır.

İstanbul'un işgali edileceğini sevinçle karşılayan gazetelerin aksine bazı demokrat gazeteler Mustafa Kemal Paşa'ya ait orduların Anadolu'da kuvvetlendiğini, ateşkes hükümlerini ihlal ederek doğu Trakya'ya yoğunlaştığını aktararak İstanbul İşgalinin bir anlam ifade etmeyeceğini belirtmişlerdir.¹²² Örneğin, *The Chattanooga News*, Jön Türklere üye bir Osmanlı Meclisi Mebusân üyesinin "İstanbul'un Müttefiklerce işgali durumunda Hıristiyanlara karşı genel Müslüman savaşı tekrar başlayacaktır" yönündeki görüşünü aktararak olası bir tehlikeye dikkat çekmiştir.¹²³

Müttefikler, hükümet değişiminde yaşanan siyasi bunalımı fırsata çevirmişlerdir. Ermenilerin ve İstanbul'daki gayrimüslimlerin hayatlarını koruma, işgallere ve barış şartlarına karşı oluşan direniş hareketlerini kırmak amacıyla 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal etmişlerdir.¹²⁴

Amerikan basını, İstanbul'un İngiliz *General Milne* Komutasında işgal edildiğini ve *birkaç Türkün ölmesi* dışında ciddi olay yaşanmadığını

¹¹⁷ Duru, *age.*, s. 73.

¹¹⁸ "Müttefikler, Türk Başkentini İşgal Ediyor", *Evening Public Ledger*, 6 Mart 1920, s. 18.

¹¹⁹ "Müttefikler İstanbul'u İşgal Ediyor", *The Chattanooga News*, 8 Mart 1920, s. 1.

¹²⁰ "Türk Başkentinden Müttefikler Sorumlu Olacak", *The Rock Island Argus*, 8 Mart 1920, s. 1.

¹²¹ "İşgal Kalcı Olabilir", *The Topeka State Journal*, 9 Mart 1920, s. 2.

¹²² "Müttefiklerin, İstanbul'u İşgal Edeceğine İnanılıyor", *The Bennington Evening Banner*, 8 Mart 1920, s. 1.

¹²³ "Müttefikler İstanbul'u İşgal Ediyor", *The Chattanooga News*, 8 Mart 1920, s. 1.

¹²⁴ Churchill, *age.*, s. 373 ve Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Cilt 1 5. b. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 585.

duyurmuştur.¹²⁵ *New-York Tribune*, işgal gününü ayrıntısıyla ele alarak *Müttefik* kuvvetlerin; Savaş Bakanlığına, Donanmaya el koyduğunu ve posta, telgraf ve telefonların kontrolünü ele geçirdiğini yazmıştır. İngiltere İçişleri Bakanı *Bonar Lam'ın, Paris Barış Konferansı'na* yaptığı konuşmayı satırlarına taşıyan gazete, işgal sırasında üç İngiliz askeri ile dokuz Türk askerinin öldüğünü duyurmuştur. *Bonar Lam*, İstanbul işgalinin, barış antlaşması şartları yerine getirilinceye kadar devam edeceğini ve yerli Hıristiyanlara karşı şiddet olaylarının devam etmesi durumunda anlaşma şartlarının daha ağır uygulanacağını İstanbul Hükûmeti'ne iletildiğini söylemiştir.¹²⁶

New-York Tribune, 19 Mart 1920 tarihli sayısında ise işgali *Hilalin İndirilmesi* olarak tanımlamış ve *Müttefikleri* İstanbul'un işgaline, Anadolu'daki milliyetçi lider Mustafa Kemal Paşa'nın karanlık faaliyetlerinin yönlendirdiğini iddia etmiştir. Gazete, *asi* olarak tanımladığı Mustafa Kemal Paşa Hükûmeti'nin; halkı, Yunan, İtalyan ve Fransız işgallerine direniş göstermeye teşvik ettiğini, Anadolu halkının ise Saltanatı görmezden geldiğini, Kürt ve Arap grupların imparatorluktan ayrılmak istediğini iddia etmiştir. Gazete, müttefiklerin, işgalin geçici olduğunu belirttiğini ancak Fransız ve Ermenilere karşı operasyonların devam etmesi durumunda uzayacağını açıkladıklarını aktarmaktadır. Gazete, İstanbul'da Türk hâkimiyetinin sona erdiğini, Padişahın olmayan yetkisinin artık bu şehirde geçemeyeceğini hatta Padişah olmasının bile mümkün olmadığını belirten şu satırları yazmıştır:¹²⁷

“Padişah, İstanbul'u terk etmeden ve Türk halkıyla birlikte savaşa girmeden gerçek bir hükümdar olamaz. Herhangi bir anlaşma Padişah ile değil, Türk halkıyla yapılmalıdır. Padişahın İstanbul'daki görevi, Müttefik birlikleri gelmeden önce bir gölge ve bir kurguydu. Artık anlamsız. İstanbul şehrindeki Türk gücü bitti. Tekrar Hıristiyan ellerine geçti. Türkler, Hilal'in İstanbul'da indirildiğini biliyorlar. Ve bunu biliyorlarsa, İstanbul'un hala

¹²⁵ “Müttefikler İstanbul'u İşgal Etti, Bakanlıklara El Konuldu”, *The New York Times*, 18 Mart 1920, s. 1. Amiral Bristol ve diğer Amerikan yetkililer tarafından Amerikan Dışişleri Bakanlığına çekilen telgraflarda İstanbul İşgalinin ayrıntıları ve istihbarat raporları gönderilmiş ve İstanbul'un, *Milliyetçileri* ihanetle suçladıkları aktarılmıştır. Duru, *age.*, s. 73-80.

¹²⁶ “Müttefikler, Katliamları Durdurmak İçin İstanbul'u İşgal Ediyor”, *New-York Tribune*, 18 Mart 1920, s. 1 (Sürmanşet). Beyannamede; “1-İşgal geçicidir, 2-İtilaf Devletleri, Padişahın otoritesini yok etme niyetinde değildir... 3-Müttefiklerin amacı Türkleri İstanbul'dan atmak değildir. Bu olursa sıkıntılar oluşur ve katliam meydana gelir ve muhtemelen bu karar değiştirilir. 4-Bu kritik saatte herkes kendi işine bakmalıdır ve eski Türk İmparatorluğunun kalıntılarına yeni bir Türkiye inşa etmenin son umudunu yok etme eğiliminde olmadan genel güvenliğin korunmasına yardımcı olmalıdır. Kısacası, Padişah'tan gelen emirlere uymak herkesin görevidir. 5-Daha sonra açıklanacak tehlikeli duruma karşın bazı kişiler İstanbul'da tutuklanmış durumdadır. Bu fiiller sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan doğal olarak sorumlu tutulacaklardır.” bk.“Filonun Silahları, Karaya Çıkan Kuvvetleri Koruyor”, *New-York Tribune*, 18 Mart 1920, s. 1.)

¹²⁷ “Hilalin İndirilmesi”, *New-York Tribune*, 19 Mart 1920, s. 12.

Müslüman dünyasının merkezi olduğu yanılması neden uzatmaya çalışalım? Neden Halife -hatta Halife ise- halkına geri dönmek için boğazlar üzerinden Osmanlı'nın eski yörelerine doğru yollanmıyor?"

İstanbul'un işgali sonrası Rauf Bey ve Kara Vasıf Bey'in aralarında bulunduğu vekiller İngilizlerce Malta'ya gönderilmiştir.¹²⁸ Malta Sürgünleri ile İstanbul'un işgalini "Sultanın Ruhu Başkent'in İşgaliyle Bozuldu" başlığıyla aktaran *New-York Tribune* Anadolu'daki Türk milliyetçilerinin işgali kabul etmeyeceğini açıklamıştır.¹²⁹

"Padişahın azalan iktidarı Boğaz'daki uzun İngiliz dretnotu hattı tarafından şiddetle kanıtlanmıştır. Ancak açıktır ki Türklerin çoğu bu kanıtı kabul etmeyi reddetmektedir. Padişah, yabancı işgalinden bağımsız olarak barış içinde yaptıkları meseleleri sürdürmek için bir çağrı yaptı. Aynı anda Türkiye'nin parçalanmasına muhalefet eden Mustafa Kemal (Paşa)'i destekleyen Rauf Bey ve diğer Milliyetçi liderleri taşıyan İngiliz Savaş Gemisi Malta'ya doğru ilerliyordu. Milliyetçiler Padişahı ihanet etmekle suçluyor ve cesaret ve vatanseverlikten yoksun olduğunu söylüyor... Bugün, mutsuz yaşlı adamın saraydan çıkışını gören kalabalıklar İstanbul ve Boğaz'ın görkemli minareleri, İstanbul'daki sekiz yüz yıllık Türk yönetiminin hemen bittiğini fark ettiler."

İstanbul'un işgali üzerine Mustafa Kemal Paşa, tüm resmi dairelerin ve telgrafhanelerin zorla işgal edildiğini, Sultan Vahdettin'e ve Hükûmete yapılacak her müracaata *Müttefiklerce* cevap verileceğini bu sebeple tüm mülki ve askeri makamların Heyet-i Temsiliye ile irtibata geçmesini isteyen bir telgrafi tüm Anadolu'ya yayınlamıştır. Ayrıca işgal karşısında neler yapılacağını, işgalin protesto edilmesini ve İngiliz Kontrol subaylarının tutuklanmasını istemiştir.¹³⁰

Heyet-i Temsiliye'nin bu kararlarının etkileri Amerikan basınında yankı uyandırmıştır. Gazeteler, Türkiye'nin tek hükûmetinin Ankara'da kurulacağını, Anadolu'nun iç kısımlarının Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolünde olduğunu ve neredeyse tüm Anadolu ile iletişimin koptuğunu aktarmışlardır. Ayrıca Türkiye'deki az sayıda müttefik kuvvetinin iç bölgelerdeki Hıristiyan nüfusu korumasının artık imkânsız hale geldiğini ve sosyal yardım çalışanlarının milliyetçiler tarafından tutuklanma korkusu yaşadıkları iddia edilmiştir.¹³¹

İstanbul'un işgali sonrası Mustafa Kemal Paşa'nın görüşlerine yer veren Amerikan basını, milliyetçileri analiz etmeye çalışmıştır. Örneğin *Omaha Daily*

¹²⁸ Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, 2. b., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, s. 68.

¹²⁹ "Sultanın Ruhu Başkent'in İşgaliyle Bozuldu", *New-York Tribune*, 22 Mart 1920, s. 2.

¹³⁰ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt III, s. 57.

¹³¹ "Türk Milletvekilleri Müttefiklerden Saklanıyor", *The Sun and New York Herald*, 22 Mart 1920, s. 3.

Bee gazetesinde röportajına yer verilen Mustafa Kemal Paşa, işgali tüm Müslüman dünyasına yapılan bir hakaret olarak değerlendirmiştir.¹³²

“İşgal, Müslüman dünyasına hakarettir. Hıristiyanlar, ‘kutsal İslam şehrinde’ Müslümanlara karşı haçlı savaşına devam ediyorlar. Zorla meydana gelen bu hareket, özgürlüğünün ve bağımsızlığının sarsılmaz halifelik kentinde olduğu için, Padişaha değil Müslüman dünyasına yönelik bir harekettir. Müttefikler doğrudan halifelige hakaret ettiler. 13 yüzyıl boyunca sahip olduğu özgürlüğü Müslümanlardan almaya çalışıyorlar. Bu küstah darbe Mısır’ın 10.000 ölüsüne, Suriye’nin özverili çocuklarına, Azerbaycan’a, Kuzey Kafkasya’ya, Türkistan’a, Afganistan’a, Pers’e ve tüm Müslüman dünyasına yönelik bir hakarettir. Faillerin amacı, moralleri kırmak ve bu ülkeleri kontrol etmektir. Bütün görüşler bu inanışta toplanmaktadır ancak işgal düşmanlarımızın düşündüğü gibi gözümüzü korkutmayacaktır. Aksine bizi güçlendirecektir. Belki de işgal bitmeden dünyayı şaşkırtacağız. Türk Millî Örgütü, saltanat ve hilafet ile karşı karşıya olduğundan bu yana durumu soğukkanlılıkla karşıladı. Tüm Müslüman dünyası haçlı seferi ile mücadelesinde Allah’ın desteğinden emindir. Bu son saldırı Halifelik çatısı altında toplanan Müslüman dünyasına ve özgürlüğüdür. Bu sebeple, Müslüman kardeşliğine güveniyoruz, düşmana karşı direnç ve misliyle karşılık vermek üzere birleşeceğiz. Kutsal davamızda Allah’ın rehberliğini inanıyoruz. Peygamberin ruhu ile Allah’ın yardımını istiyoruz”

Mustafa Kemal Paşa bu cümleleriyle İstanbul işgalinin Türklerin gözünü korkutmadığını bilakis güçlendirdiğini Amerikan kamuoyu aracılığıyla tüm dünyaya duyurmuştur. Ayrıca röportajda Mustafa Kemal Paşa, Sultan Vahdettin’i artık İslam’ın halifesi olarak görmediğini ancak Müslümanlar arasında başlattığı düşmanlığı durdurmaya yönelik adımlar atması gerektiğini söylemiştir. Gazete röportaja dair yorumunda Mustafa Kemal Paşa’nın Müslümanları kutsal bir savaşa çağırmaya çalıştığını aktarmaktadır.¹³³ Bu açıklamalar sonrası *The Bemidji Daily Pioneer* gazetesi Mustafa Kemal Paşa’nın, İngiltere’ye savaş ilan ettiğini iddia etmiştir.¹³⁴

Fulton County Tribune gazetesinde E. F. Clipson, Mustafa Kemal Paşa ve taraftarlarının Anadolu’nun en büyük kesiminde güçlü bir şekilde dursalar bile İstanbul İşgalinin *milliyetçiler* arasındaki koordinasyona zarar verdiğini iddia etmiştir. Gazete, Mustafa Kemal Paşa’nın konuşmasından *Milliyetçilerin* Türkiye’nin parçalanmasına karşı duracaklarını kanıtladığını aktarmaktadır.¹³⁵

¹³² “Türk Başkentinin İşgali Büyük Bir Hakarettir”, *Omaha Daily Bee*, 1 Nisan 1920, s. 1.

¹³³ Aynı yer.

¹³⁴ *The Bemidji Daily Pioneer*, 1 Nisan 1920, s. 1.

¹³⁵ E. F. Clipson, “İslami Durum Endişeli”, *Fulton County Tribune*, 2 Nisan 1920, s. 8.

Richmond Times-Dispatch gazetesi de İstanbul'un işgali ile İstanbul'un Atlantik Okyanusundan ayrılması gibi Anadolu'dan ayrıldığını iddia etmiştir.¹³⁶

İstanbul İşgali üzerine Salih Paşa'nın yerine mütteliklerin de isteğiyle Damat Ferit Paşa sadrazamlığa getirilmiştir.¹³⁷ Dört ay içinde seçimlerin yapılması kaydıyla 11 Nisan 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusân Meclisi feshedilmiştir.¹³⁸ Bazı gazeteler, padişah fermanında "*siyasi nedenler parlamentonun dağılmasını gerekli kılmaktadır*" gerekçesinin olduğunu aktarmış, Meclisin büyük oranda milliyetçi olması ve üyelerin çoğunun Ankara'da bulunması nedeniyle zaten kendini feshetmek için fırsat aradığını belirtmişlerdir.¹³⁹ Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da yaşanan gelişmelerden sonra artık yeni bir meclis için adım atmaya karar vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, yayınladığı bir telgraf ile on beş gün içinde Ankara'da bir meclisin kurulmasının zaruri olduğunu, sadece Müslümanların katılabileceği acil bir seçim yapılmasını ve İstanbul'dan gelecek mebuslar ile birlikte Ankara'da kurulması planlanan meclise katılmalarını istemiştir. 19 Mart 1920 tarihli bu telgraf ile bölgelerinde yapılan seçimlerle mebuslar belirlenmiştir.¹⁴⁰

Mustafa Kemal Paşa'nın, Ankara'da bir meclis açılması kararı sonrası Amerikan basınında birçok farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bazı gazeteler Mustafa Kemal Paşa'nın gücüne dikkat çekerek milliyetçilerin halkın isteğine göre hareket ettiğini açıklarken bazı gazeteler ise Mustafa Kemal Paşa'yı, Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na sokan İttihatçıların devamı olarak görmeleri sebebiyle halkı yeni bir savaşa sürüklediğini iddia etmişlerdir.

Milliyetçilerin Türk halkını yeni bir savaşa hazırladığını belirten *The Hope Pioneer* gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın her vilayetten beş temsilci ile Ankara'da bir araya gelecek bir meclis çağrısı yaptığını açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın genel seferberlik emri verdiğini ve tüm askeri mühimmatların deniz kıyısından uzaklaştırılması yönünde önlem alınmasını emrettiğini yazmıştır:¹⁴¹

"Mustafa Kemal (Paşa) tarafından, Padişah'ın emirlerinin tanınmamasına dair kesin ifadeler paylaşılmıştır. Sivas, Amasya, Tokat, Samsun ve daha pek

¹³⁶ "Osmanlılar, Anadolu'dan Tamamen İzole Edilmiştir", *Richmond Times-Dispatch*, 5 Nisan 1920, s. 5.

¹³⁷ Güneş, *age.*, s. 225.

¹³⁸ Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Cilt 2, 5. b., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, .s. 677.

¹³⁹ "Sultan, Milliyetçilere Karşı Kutsal Savaş Başlatıyor", *New-York Tribune*, 14 Nisan 1920, s. 9 ve "Müslüman Savaşından Korkuluyor", *The Sun and New York Herald*, 14 Nisan 1920, s. 5.

¹⁴⁰ Gökbilgin, *age.*, s. 379 ve 409.

¹⁴¹ "Mustafa Kemal (Paşa)'ın, Sultan'ın Emirlerini Tanımayacağına Dair Kesin Açıklamalar Yapılmıştır", *The Hope Pioneer*, 8 Nisan 1920, s. 8.

çok yerde, hendek kazımı ve savunmaya yönelik diğer hazırlıklar var. İngiliz pasaport kontrol memuru Kaptan Forbes, Amasya’da ele geçirildi ve Sivas’a götürüldü. Müttefik temsilcilerinin tamamının rehin alınmasından korkuluyor. Türklerin, Küçük Asya’daki (Anadolu) 2 milyon Hıristiyan’ı öldürüp, Müttefik işgalindeki İstanbul’a yürüyeceğinden korkuluyor. Türk Meclisi’nden dört üye Mustafa Kemal (Paşa) ile bir konferans için Ankara yolundadır. Üyelerin İngiliz pasaport kontrolünden geçmesine izin verildi ve on gün içinde buraya dönmeleri bekleniyor. Bu heyet tamamen Milliyetçilerden oluşuyor. Milliyetçi liderlerin tüm vekilleri ikna etmesinden korkuluyor.”

The Chattanooga News gazetesi, Mustafa Kemal Paşa’nın, 12-60 yaşları arasındaki Türk erkeklerini seferber ettiğini, halkın elinde bulunan her türlü malzemeyi *Milliyetçilere* vereceğini duyurmuştur.¹⁴² *The Evening World* gazetesi ise milliyetçi hareketin, birçok taraftarının tutuklanmasına ve Damat Ferit Paşa’nın varlığına rağmen İstanbul tarafından desteklendiğini ve halk nezdinde *Milliyetçi Hareketin* güç kazandığını vurgulamıştır.¹⁴³

“Rapor edildiği üzere, 1200 Mustafa Kemal Paşa taraftarı tutuklandı ve birçoğu hapse atıldı. Savaş bakanlığının bir bölümünün Anadolu’ya geçtiği bildirilmektedir. Mustafa Kemal (Paşa) komutasındaki Hükümet kuvvetleri Batı Anadolu’da birçok çatışmaya girmiştir, halkın sempatisine sahip oldukları için orada (Anadolu’da) hâkim bir konumdadırlar.”

Amerikan basını, milliyetçilerin güçlenerek etkinliğini arttırması üzerine İngilizlerin de bazı önlemler aldığını açıklamıştır. Örneğin *The Hope Pioneer* gazetesi, Boğazlar ile iç bölgeler arasındaki demir yolu iletişiminin ve Bilecik’in güneyindeki büyük köprüünün milliyetçi saldırıların önlenmesi ve gerilla savaşından korunmak amacıyla İngilizlerce yakıldığı ve İngiliz Karargâhının İzmit’e taşındığı aktarılmıştır.¹⁴⁴

İngilizlerin önlemleri dışında Damat Ferit Paşa Hükûmeti, İngilizlerin baskısının da etkisiyle millî hareketin halkı kandırdığını, parasına ve malına zorla el koyduğunu iddia ederek güvenli bir ortamın sağlanabilmesi için tutuklanması gereken Millî Mücadele hareketi ileri gelenlerinin isimlerini İngilizlere vermiştir.¹⁴⁵ Ayrıca, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah tarafından Millî Mücadele

¹⁴² “Türkler Askere Çağırılıyor”, *The Chattanooga News*, 2 Nisan 1920, s. 23.

¹⁴³ “Müttefikler, Türk Liderleri Tutukladı”, *The Evening World*, 23 Nisan 1920, s. 5 ve “Müttefikler, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki İsyanı Bastırmak İçin Sert Adımlar Atıyor”, *The Topeka State Journal*, 23 Nisan 1920, s. 11.

¹⁴⁴ “Mustafa Kemal (Paşa)’ın Sultan’ın Emirlerini Tanımayacağına Dair Kesin Açıklamalar Yapılmıştır”, *The Hope Pioneer*, 8 Nisan 1920, s. 8.

¹⁴⁵ İngilizlere verilen listede şu isimler bulunmaktadır: Kazım Paşa, Ali Fuat Paşa, Remzi Paşa, Abdülkerim Paşa, Nihat Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Hasan Rıza Paşa, Ahmet İzzet Paşa, Hüsnü Paşa, İsmail Fazıl Paşa, Cafer Tayyer Bey, Ahmet Selahaddin Bey,

aleyhinde bir fetva yayınlanmıştır.¹⁴⁶ Mustafa Kemal Paşa ise bu fetvaya Anadolu'da bulunan din adamları tarafından hazırlanan ve Ankara müftüsü tarafından imzalanan bir fetva ile yanıt vermiştir.¹⁴⁷

Damat Ferit Paşa'nın Millî Mücadele'ye karşı eylemleri Amerikan basınında yer almıştır. Sultan Vahdettin'in Anadolu'daki milliyetçi harekete karşı mücadelede kesin bir önlem için tüm politik ve dini gücünü harcadığı aktarılmıştır. Şeyhülislam Durrizade Abdullah Efendi tarafından padişahı desteklemeyen tüm Müslümanlara “*cennetin öfkesi ve ebedi cehennem azabı üzerinde olsun*” bedduasında bulunduğu belirtilmektedir: “*Milliyetçi öldüren Müslümanlar Allah tarafından kutsanacak ve isyancılara karşı savaşanlar sonsuza dek ibtişam kazanacaktır*”.¹⁴⁸ *The Sun and New York Herald*, karşılıklı fetvaların İslam'daki dini otorite meselesini gündeme getirdiğini, İstanbul'daki Şeyhülislamın tüm Müslümanları *Milliyetçilere* karşı kutsal bir savaşa davet ettiğini, Milliyetçi Şeyhülislam'ın ise Sultan Vahdettin'i kınayan ve Anadolu'yu kötileyici açıklamasını reddeden dini bir kararname yayınladığını aktarmaktadır.¹⁴⁹

New-York Tribune gazetesi karşılıklı açıklamaları milliyetçilerin yeni bir hükûmet oluşturabileceği yönünde yorumlamış ancak kurulacak hükûmetin şekli ve padişahın kim olacağı konusunda şüpheler olduğunu belirtmiştir:¹⁵⁰

“Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki Şeyhülislamı, İslamiyet'in temsilcisi olan Şeyhülislam olarak tayin etti. Bu eylem, Milliyetçilerin, Padişahı tamamen ayrı bir hükûmet kurmayı tasarladığının bir göstergesi olarak görülmektedir. Mustafa'nın bir monarşi mi yoksa bir cumhuriyet mi kuracağı ve yeni hükûmeti ne zaman atayacağı konusunda çok fazla spekülasyon var. İstanbul'da bulunan Türk Veliyaht Prensini Milliyetçiler tarafından bir padişah olarak kabul edileceği yönünde söylentiler dolaştığından İstanbul'dan ayrılmasına izin verileceği konusunda kuşku bulunmaktadır.”

Hüseyin Selahaddin Bey, Selahaddin Adil Bey, Ömer Lütfü bey, İsmet Bey, Galip Paşa, Hayri Bey, Salih Bey, Ahmet Rıza Bey ve Seyyid Bey. Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt III, s. 84-87.

¹⁴⁶ Osman Akandere, “Damat Ferit Paşa'nın IV. Hükümeti Döneminde Kuvâ-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 43, Bahar 2009, s. 359-360.

¹⁴⁷ Kemal Çelik, “Millî Mücadele'de İç İsyancılar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 40, Kasım 2007, s. 591.

¹⁴⁸ “Sultan, Tüm Gücünü Milliyetçilerin Aleyhine Kullanıyor”, *Omaha Daily Bee*, 14 Nisan 1920, s. 1 ve “Şeyhülislam, Milliyetçiler Aleyhinde Kutsal Savaş İlan Ediyor”, *The New York Times*, 14 Nisan 1920, s. 12.

¹⁴⁹ “Müslüman Savaşından Korkuluyor”, *The Sun and New York Herald*, 14 Nisan 1920, s. 5.

¹⁵⁰ “Milliyetçiler Yeni Bir Hükümet Kurabilir”, *New-York Tribune*, 13 Nisan 1920, s. 5.

Şeyhülislamın fetvasına rağmen, *Milliyetçi* Müslümanların Sultan Vahdettin'in emirlerini dinlemediklerini belirten haberlerde, tarihsel geçmişiyile Saltanata bağlı Bursa'nın bile *Milliyetçilerin* kalesi olduğu aktarılmıştır. Bursa'yla ilgili haberin devamında buradaki yetkililerin Amerika hakkındaki düşüncelerine de yer verilmiştir.¹⁵¹

“Burada Amerikalılara özen gösteriyorlar. Türkler, onları İtilaf Devletleri vatandaşı olarak sınıflandırmamakta ve müdahale etmeyeceklerine dair özel talimatlar vermektedirler. Çocuklar bile Amerikalılar ile diğer yabancıları ayırt ediyorlar. Bursa yetkilileri, Amerikan kamuoyunun sonunda Türklerin Avrupa'dan çıkarılması ve Avrupa'daki saldırganlığına karşı Türkleri destekleyeceğine inandıklarını söylüyorlar.”

Amerikan basınına göre milliyetçi hareket İstanbul'da da etkinliğini arttırmıştır. Özellikle milliyetçi harekete katılmak için İstanbul'dan ayrılan eski vekiller ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden seçilmiş yeni vekillerin, Ankara'ya gitmesini ve 23 Nisan 1920 Cuma günü meclisin açılmasının kararlaştırılmasını Amerikan basını, Sultan Vahdettin'in otoritesini zayıflatarak bir isyan başlatmak için planlandığı yönünde değerlendirmiştir.¹⁵²

“Milliyetçi hareketin başı Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Müslüman Konferansı antik Türk şehri Ankara'da başlayacak. Gelen ilk raporlara göre, sadece Milliyetçi kaleler değil, daha önce Türk kontrolü altında olmayan İç Asya Devletleri'nden temsilciler de bulunacaktır. Toplantının asıl amacı Padişah'ın dini otoritesine karşı isyani organize etmektir.”

Ankara'ya gelen vekiller arasında yaşanan tartışmalardan sonra isminin *Büyük Millet Meclisi* olmasına karar verilen meclis, 23 Nisan 1920 tarihinde açılmıştır.¹⁵³ Amerikan basını bu gelişmeyi manşetten okuyucularına duyurmuş ve ortak bir dille Anadolu'da *bağımsız* bir hükümetin kurulduğu aktarılmıştır: “Anadolu'da, *Milliyetçi lider Mustafa Kemal Paşa başkanlığında bağımsız bir hükümet kuruldu*”;¹⁵⁴ bazı gazeteler ise “Anadolu *bağımsız bir ülke oldu*” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁵⁵

The Sun and New York Herald gazetesinde *Laurence Hills*, milliyetçilerin Ankara'da bir hükümet kurduğunu, Anadolu demir yolundaki her yerde tren

¹⁵¹ “Sultan, Milliyetçilere Karşı Kutsal Savaş Başlatıyor”, *New-York Tribune*, 14 Nisan 1920, s. 9.

¹⁵² “Türkler, Halifelğe Saldırıyor”, *The Sun and New York Herald*, 15 Nisan 1920, s. 12.

¹⁵³ Sezai Öztaş, “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve Hükümet Kurulana Kadar İlk Çalışmaları”, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, Cilt 1, Sayı 1, 2016, s. 30.

¹⁵⁴ “Anadolu Hükümet Kuruyor”, *The Bridgeport Times and Evening Farmer*, 23 Nisan 1920, s. 6 ve *The Evening World*, 23 Nisan 1920, s. 5.

¹⁵⁵ “Anadolu Bağımsızlığını İlan Etti”, *New-York Tribune*, 24 Nisan 1920, s. 4 ve “Başka Bir Cumhuriyet”, *Bisbee Daily Review*, 24 Nisan 1920, s. 2.

hizmetlerini sınırlandırdığını, uzun bir mücadele için hazırlandıklarını ve savaşmaya kararlı olduklarını aktarmaktadır. Gazete, Türkiye'ye açıkça beyan edilecek barış şartlarına göre milliyetçi siyasetin şekilleneceğini; ancak milliyetçilerin şimdiden asker alım faaliyetlerine devam ettiğini belirtmiştir.¹⁵⁶ *New-York Tribune* gazetesi Ankara'nın Anadolu Hükûmeti'nin kalıcı başkentine dönüştürülmesine yönelik hazırlıkların devam ettiğini, bir okul binasının parlamento binasına dönüştürüleceğini ve aynı zamanda birçok Komisyon ve Komitenin şehrin başka yerlerinde toplanacağı gibi ayrıntılı bilgileri okuyucuları ile paylaşmıştır.¹⁵⁷ TBMM, 24 Nisan 1920 tarihli oturumunda yeni bir hükûmet kurulmasını ve Bakanların Meclis tarafından seçilmesini ilke olarak kabul etmiş ve TBMM'nin ilk Hükûmeti 3 Mayıs 1920 tarihinde kurulmuştur.

Amerikan basını, Sultan Vahdettin'in -müttefiklerin kabul ettirdiği- barış antlaşmasını onaylama yetkisini kabineye vereceğini duyurmuştur. Ancak, TBMM 30 Nisan 1920 tarihinde müttefiklere bir nota yollayarak Anadolu'da yeni bir düzenin kurulduğunu, barış şartlarının İstanbul'daki esir durumda bulunan Hükûmet ile değil kendileri ile müzakere edilmediği sürece Osmanlı halkı tarafından tanınmayacağını ilan etmiştir. Bildiride, İstanbul'un haksız yere işgal edildiğini ve İzmir'in işgal kararını oluşturan *gayrimüslim cinayetleri* gerekçesine atıfta bulunarak tüm yabancıların *Millî Mücadele*'ye karşı gelmedikleri sürece koruma altında olacağı açıklanmıştır.¹⁵⁸

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı esnasında kesilen Osmanlı Devleti ile ABD ilişkileri Wilson İlkeleri'nin açıklanması ve mütareke girişimleri esnasında tekrar başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler Amerikan basınının da ilgisini çekmiştir. Özellikle mütareke hükümleri kapsamında Osmanlı Devleti topraklarının işgal edilmeye başlaması Ermeni Lobisi ve Yunan Lobisi'nin etkisiyle Amerikan basınının Anadolu'ya olan ilgisini daha da yoğunlaştırmasına neden olmuştur.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı ile Amerikalı yetkililer arasında 1919 Haziran'ında yapılan telgraflaşmalarda Samsun ve Merzifon bölgesinde bir direniş başladığı belirtilmektedir. Aynı günlerde Amerikan basını da Mustafa Kemal Paşa etrafında bir direniş başladığını yazmıştır. Amerikan siyaset ve basınının Mustafa Kemal Paşa önderliğinde tek çatı altında toplanacak *Millî*

¹⁵⁶ "Müttefikler, Türklerle İlişkilerinde Wilson'un Diktisine Kızıyorlar", *The Sun and New York Herald*, 20 Nisan 1920, s. 1.

¹⁵⁷ "Kemal Paşa, Ankara'da Başkent Kuracak", *New-York Tribune*, 20 Nisan 1920, s. 2. Örneğin, Mustafa Kemal Paşa ve Halide Edip Hanım da dâhil olmak üzere önde gelen şahısların görevlerini tarım kolejinde yürüttüğü ve şehirde iyi planlanmış birçok modern Devletin binası olduğu aktarılmıştır.

¹⁵⁸ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt III, s. 101-102.

Mücadele'yi Haziran ayı sonu ile Temmuz ayı başında fark ettiği görülmüştür. Basının Millî Mücadele'ye olan ilgisi Mustafa Kemal Paşa'nın istifası sonrası yoğunlaşmıştır.

Amerikan basını, Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifa etmesini bir isyan olarak değerlendirmiş, Erzurum Kongresi sonrası Anadolu'da isyancı bir hükûmet kurulduğunu belirtmiştir. Ancak Millî Mücadele'nin amacının Sivas Kongresi'nde kesinleşmesi Amerikan basın ve siyasetinin Millî Mücadele'yi dikkate almasında etkili olmuştur. Bu kapsamda Millî Mücadele'nin amaçlarının Amerikan kamuoyunda da anlaşılması açısından ilk önemli gelişme Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa ile Luis E. Browne'un görüşmesidir. Browne, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşme sonucunda Anadolu'da etkin gücün Mustafa Kemal Paşa etrafında toplandığını ve Anadolu'nun iki ayrı hükûmet tarafından yönetildiğini tespit etmiştir. Louis Edgar Browne, yazdığı makalelerle Sivas'ta karşılaştığı gerçeği Amerikan kamuoyuna duyurmuştur. *Browne*'un bu görüşleri *Millî Mücadele*'nin sonraki safhalarında Amerikan basının Ankara'yı hükûmet olarak görmesine neden olacaktır.

Millî Mücadele'nin Amerikan kamuoyunda tanınırlığını sağlayan ikinci önemli gelişme resmi görevli General James G. Harbord'un Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesidir. Millî Mücadele'nin Amerikan siyaseti tarafından da anlaşılmasını sağlayan görüşmeler sonucunda Harbord, Millî Mücadele'nin amaç ve kararlılığını anlamıştır. Luis E. Browne ve General Harbord'un Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesi sonrası Amerikan gazeteleri, Millî Mücadele'yi "Türk Milliyetçi Hareketi" olarak tanımlamış ancak Ermeni Lobisi ile Yunan Lobisi'nin etkisindeki gazeteler Millî Mücadele hareketini bir karalama kampanyası olarak İttihatçılık, Turancılık ve Bolşeviklik ile ilişkilendirmişlerdir.

Mısâk-ı Millî kararları, Amerika'daki demokrat ve bağımsız gazeteler tarafından yayınlanmış, kararların *Wilson İlkelerine* uyumlu olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda *Müttefikler* ile Amerika arasında çatlağa sebep olacak ilk adım Mısâk-ı Millî kararlarının Amerikan kamuoyunca kabul edilmesiyle atılmıştır.

Müttefiklerin İstanbul'u resmen işgal etmesi ve hemen ardından Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapatılması Amerikan basınının ilgisini Mustafa Kemal Paşa'ya yoğunlaştırmasına sebep olmuştur. Amerikan basını, hem Millî Mücadele'nin İstanbul işgaline tepkisini ölçmek hem de Ermenilerin geleceğine yönelik bilgiler almak amacıyla Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeler-röportajlar gerçekleştirmiştir. Bu görüşme/röportajlar sonrasında Amerikan Başkanı Wilson'a yakın demokrat ve bağımsız-demokrat gazeteler Millî Mücadele'nin aleyhinde haberler yapmışlardır. Cumhuriyetçi ve bağımsız-cumhuriyetçi gazeteler ise Başkan Wilson'a muhalefet etmek; Ermeni Lobisi ile Yunan Lobisi'nin propaganda faaliyetleri, Amerikan siyasi ve ekonomik çıkarlarını

gerekçe göstererek Türkler aleyhinde daha sert bir tutumu tercih etmişlerdir. Tirajları yüksek bağımsız gazetelerin yaşanan gelişmeleri en doğru ve tarafsız şekilde aktarmaya çalıştığı görülmüştür.

Birinci Dünya Savaşı esnasında ABD ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin kesilmesi, Yunan Lobisi ile Ermeni Lobisi'nin Türkler aleyhinde yaptığı kötü ve haksız propaganda Amerika'da bir Türk lobisinin oluşmasını engellemiştir. Bu nedenle incelenen dönemde, Türkler lehine bir tutum benimseyerek Millî Mücadele'yi destekleyen gazete bulunmamaktadır. Ancak basın, Osmanlı Devleti ile yapılacak bir barış antlaşmasının milliyetçilerle müzakere edilmeden imzalanamayacağını tespit etmesi önemli olmuş, Anadolu'nun geleceği açısından Millî Mücadele'nin etkisi anlaşılmıştır.

Amerikan basını ile siyaseti karşılıklı olarak birbirini etkilemiştir. Özellikle Anadolu'da kurulması düşünülen Amerikan mandası konusunda Anadolu'ya gelen Amerikalı gazetecilerin yaklaşım, tutum ve haberleri zaman geçtikçe değişime uğramış ve Millî Mücadele'yi tanımaya çalışmışlardır. Bu değişim Amerikan heyetlerinin hazırladığı raporlar üzerinde etkisini göstermiş ve basın, siyasetin belirlenmesinde belirleyici aktörlerden biri olmuştur. Ancak Amerikan basınında zaman zaman oluşan olumlu bakış açısına rağmen Amerikan siyasetinin *Millî Mücadele'*ye yönelik olumsuz tutumu incelenen dönem boyunca sürmüştür.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Foreign Relations of the United States (FRUS),

The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, V, 180.03401/144 IC-181B, May 5, 1919.

The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, V, 180.03401/144 IC-181C, May 6, 1919.

The Paris Peace Conference 1919, Vol. V, The Council of Four: Minutes of Meetings March 20 to May 24, 1919, 180.03401- IC-163A, March 20, 1919.

The Paris Peace Conference 1919, Vol. XII, The American Section of the International Commission on Mandates in Turkey (The King-Crane Commission) 181.91/49 SM-140.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

ADIVAR Halide Edip (1998) *Türk'ün Ateşle İmtihanı I*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.

----- (1998) *Türk'ün Ateşle İmtihanı II*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.

- AKANDERE Osman (2009) Damat Ferit Paşa'nın IV. Hükûmeti Döneminde Kuvâ-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 43, s. 343-406.
- AKAR Hulusi (2019) *Harbord Askerî Heyeti Raporu*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKGÜN Seçil Karal (2015) Amerikan Kaynaklarından Kurtuluş Savaşı Başında Ermenilerle İlgili Gelişmeler, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 50, s. 13 - 86.
- AKŞİN Sina (2011) *İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele, Mutlakıyete Dönüş (1918-1919)*, 3. b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ARABACI Hacı Murat (2017) Milli Mücadelenin Hazırlık Safhasında Halide Edib Adıvar'ın Faaliyetleri ve Mustafa Kemal Atatürk, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19, (Aralık), s. 271 - 294.
- ARMAOĞLU Fahir (1991) *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- (1997) Harbord Misyonu Nasıl Ortaya Çıktı, *Belleten*, Cilt 61, Sayı 232, 1997, s. 701 - 708.
- ATATÜRK Mustafa Kemal (2011) *Nutuk 1919-1927*, Yayına Haz. Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- AYDEMİR Şevket Süreyya (2014) *Tek Adam*, Cilt II, 31. b., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- AYDOĞAN Erdal (2020) Erzurum Kongre Süreci ve Demokratik Tartışmalar, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı, s. 73 – 88.
- AYIŞIĞI Metin (2004) *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BERK Abdullah (2020) *Amerikan Basınında Türk Milli Mücadelesi (1918-1922)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- BİLGİN Deniz (1996) Wilson İlkelerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, s. 123-130.
- (2004) *ABD'li Gözâyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci L.E. Browne'in Faaliyetleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- BOSTANCI Mustafa (2015) Millî Mücadelede Erzurum Kongresi ve Kararları, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s. 184-203.

- CHESMAN Nelson (1921) *Newspaper Rate Book Including A Catalogue of Newspapers and Periodicals*, Nelson Chesman & Co. Publishers, New York.
- CHURCHILL Winston (1929) *The World Crisis-The Aftermath*, Thornton Butterworth Limited, London.
- ÇELİK Kemal (2007) Millî Mücadele’de İç İsyandar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 40, s. 569-613.
- DOĞANAY Rahmi (2014) Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk-Amerikan İlişkileri (1918 - 1927), *Turkish Studies*, Volume 9, No. 4, s. 371 - 388.
- DURU Orhan (2011) *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye’nin Kurtuluş Yılları*, 6. b., Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- EDİB Halide (1930) *Turkey Faces West: A Turkish View of Recent Changes and Their Origin*, New Haven: Yale University Press, Connecticut.
- ERHAN Çağrı (2015) *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, 2. b., İmge Kitabevi, Ankara.
- EVANS Laurance (2004) *Türkiye’nin Parçalanması ve ABD Politikası (1914-1924)*, (Çev. T.Alaya, N.Uğurlu ve Ö. Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul.
- GÖKBİLGİN M. Tayyib (2011) *Millî Mücadele Başlarken - Mondros Mütarekesi’nden Büyük Millet Meclisi’nin Açılmasına*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- GÜNEŞ İhsan (2012) *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Hükümetler, Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- HARBORD James G. (1920) Mustapha Kemal Pasha and His Party, *The World’s Work*, Vol. XL, June, s. 176 – 193.
- HUREWITZ J.C. (1957) *Diplomacy in the Near and Middle East – A Documentary Record: 1914-1956 V.II*, D.Von Nestrand Company, New Jersey.
- İNAN Afet (1998) *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, 4. b., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- JAESCHKE Gotthard (2001) *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri II*, Çev. Cemal Köprülü, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul.
- KANSU Mazhar Müfit (1988) *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Cilt I, 3. b., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARABEKİR Kazım (2014) *İstiklal Harbimiz*, Cilt 1, 5. b. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- (2014) *İstiklal Harbimiz*, Cilt 2, 5. b., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KARABULUT Sezen (2016) Amerikan Basınında İzmir Şehrinin Yunanistan Tarafından İşgali, *Belgi Dergisi*, Sayı 11, s. 1 - 16.
- KUL Hazel (2019) *Mondros'dan Gümrü'ye ABD Basınında Ermeni Meselesi (1918-1920)*, Atatürk Araştırma Merkezî Yayınları, Ankara.
- KUTAY Cemal (1979) *Türk Millî Mücadelesinde Amerika*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK Cevdet (2005) Mîsâk-ı Millî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 30, İstanbul.
- KÜÇÜKVATAN Mahir (2012) Tehcir Kararı Üzerine Amerika Kamuoyunda Ermeni Propagandası, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, s. 87 – 107.
- ÖĞRETEN Ceyhun (2019) Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Anadolu'da 'Amerikan Mandası' Meselesi ve Amerikan Kamuoyuna Etkileri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 64, s. 267 - 312.
- (2021) *Amerikan Basınında Batı Anadolu'da Yunan İşgali (1919 - 1922)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- ÖZCAN Ufuk (1995) Wilson Prensipleri Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, s. 37 - 48.
- ÖZÇELİK Mehmet Hakan (2020) Millî Mücadele'nin İlk Adımı: 9. Ordu Müfettişliği, *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı 22, s. 194 – 211.
- ÖZTAŞ Sezai (2016) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve Hükûmet Kurulana Kadar İlk Çalışmaları, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, Cilt 1, Sayı 1, s. 23 – 32.
- SANCAKTAR Fatih M. (2020) Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) Delegationlarına Dair Bazı Tespitler, *Tarih Dergisi*, Sayı 71, s. 473 – 496.
- SELEK Sabahattin (1968) *Anadolu İhtilali*, 4.b. Burçak Yayınevi, İstanbul.
- SONYEL Salâhi R. (2014) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, 4.b. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- STREIT Clarence K (2011) *Bilinmeyen Türkler*, Çev. M. Alper Öztürk (Yayına hazırlayan Health W. Lowry), Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ŞİMŞİR Bilal (1985) *Malta Sürgünleri*, 2. b., Bilgi Yayınevi, Ankara.

- TANSEL Selahattin (1991) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar Cilt II*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- (1991) *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar Cilt III*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- TEVETOĞLU Fethi (1987) Mustafa Kemal Paşa - General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof Hulûsi Y. Hüseyin (Pektaş), *Atatürk Araştırma Merkezî Dergisi*, Cilt 4, Sayı 10, 1987, s. 197 - 207.
- TUNAYA Tanık Zafer (2010) *Türkiye'de Siyasi Partiler, Cilt 2, Mütareke Dönemi*, 4. b. İletişim Yayınları, İstanbul.
- TURAN Mustafa (2012) Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi: 'Millî Temsil Meselesi?', *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 10, s. 1-24.
- ULUGAY Osman (1974) *Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı*, Özel Yayın, İstanbul.
- UZUN Hakan (2012) İmparatorluktan Millî Devlete Gidiş Sürecinde Çalışma Tarzı ile Sivas Kongresi, *Tarih'in Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 8, s. 178-192.
- UZUNER Şebnem Oğuz (2021) *Amerikan Basınında Millî Mücadele Dönemi (1918-1922)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- YALMAN Ahmet Emin (1997) *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz*, Cilt 1, (1888-1922) (Yayına hazırlayan Erol Şadi Erdinç), Pera Turizm ve Ticaret AŞ., İstanbul.
- YILDIZ Muharrem (2012) İzmir Levantenleri Üzerine Bir İnceleme, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezî Dergisi*, Cilt 4, Sayı 13, s. 36-54.

Gazeteler

Arizona Republican

Bisbee Daily Review

Evening Public Ledger

Evening Star

Evening-Times Republican

Fulton County Tribune

Harrisburg Telegraph

New-York Tribune

Norwich Bulletin

Omaha Daily Bee

Richmond Times-Dispatch

The Barre Daily Times

The Bennington Evening Banner

The Bridgeport Times and Evening Farmer

The Chattanooga News

The Daily Ardmoreite

The Evening World

The Hope Pioneer

The New York Times

The Rock Island Argus

The Sun/The Sun and New York Herald

The Topeka State Journal

The Washington Times

İnternet Kaynakları

“Levant Trade Review: Volume 7, Number 1,” *American Research Institute in Turkey*, Istanbul Center Library,
<http://www.dlir.org/archive/items/show/12150> (Erişim Tarihi:
06.03.2022).